

**HANDBOEK
VOORMALIG
JOEGOSLAVIË**

Vastgesteld door Dokl/Crisisstaf

Uitgave maart 1994

VOORWOORD

1. **Doel.** Doel van het handboek voormalig (vm) Joegoslavië is algemene informatie te verschaffen, die van belang is voor het werken en het verblijf van de NL militair in vm Joegoslavië.
2. De situatie aldaar is regelmatig aan veranderingen onderhevig. Daarvoor zal het handboek periodiek worden bijgesteld. Wijzigingsbladen worden niet uitgegeven.
3. Het handboek treedt **niet** in de plaats van (delen van) bestaande voorschriften.
4. Commentaar, suggesties en aanvullingen kunnen worden ingediend bij

Direktie Operatiën Koninklijke Landmacht
KL Crisisstaf - Ochtendblad.

INHOUDSOPGAVE

1 HET VOORMALIGE JOEGOSLAVIË

1.1	Historische en politieke achtergronden .	1.1
1.2	De VN in voormalig Joegoslavië	1.7
1.3	Valuta	1.10
1.4	Lokale cultuuraspecten	1.11

2 DE SERVOKROATISCHE TAAL

2.1	Inleiding	2.1
2.2	Woordenschat algemeen	2.4
2.3	De weg vragen	2.7
2.4	Militair	2.8
2.5	Humanitaire hulp	2.12
2.6	Medisch	2.14
2.7	Opschriften borden (Latijns alfabet)	2.15

3 MILITAIRE ASPECTEN

3.1	Optredende groeperingen	3.1
3.2	Roadblocks, checkpoints	3.5
3.3	Invloeden van weer en terrein	3.6

4 MILITAIRE VEILIGHEID

4.1	Inleiding	4.1
4.2	Beveiligen van gegevens	4.1
4.3	Beveiligen van materieel	4.1
4.4	Eigen gedrag en veiligheid	4.2
4.5	Melden van incidenten	4.4

5 UNIFORMEN EN RANGEN

5.1	Joegoslavische uniformen	5.1
-----	--------------------------------	-----

5.2	Joegoslavische rangen en onderscheidingstekens	5.6
5.3	Rangen en onderscheidingstekens andere VN-militairen	5.21

6 MATERIEELHERKENNING

6.1	Indleiding	6.1
6.2	Gevechtstanks	6.5
6.3	Pantsergevechtsvoertuigen	6.8
6.4	Anti-tanksystemen	6.14
6.5	Kanonnen/houwitsers	6.18
6.6	Meervoudige raketwerpers (MRLS)	6.26
6.7	Mortieren	6.28
6.8	Grondraketten	6.32
6.9	Luchtdoelartillerie	6.32
6.10	Raketwerpers	6.38
6.11	Granaatwerpers	6.40
6.12	Antipersoneelsmijnen	6.41
6.13	Antitankmijnen	6.45

7 RULES OF ENGAGEMENT/GEWELDS-INSTRUKTIES

7.1	Rules Of Engagement (ROE): (IK)
7.2.	Geweldinstructies: IK 2 - 1393

8 DRILLS EN GEDRAGINGEN

8.1	Paraatheidsfasen	8.1
8.2	Incidentele wielverplaatsing	8.1
8.3	Gedrag bij roadblocks/checkpoints	8.2
8.4	Optreden van sluipschutters	8.4
8.5	Artillerie- en mortiervuur	8.4
8.6	Hinderlaag	8.4

8.7	Verboden handelingen	8.5
8.8	Munitie-veiligheid en mijnen: IK 5-137	

9 PERSOONLIJKE VERZORGING

9.1	Maatregelen voor inzet van personeel en voertuigen bij koud weer	9.1
9.2	Hygiëne te velde	9.4
9.3	Preventie van koudeletsels	9.12
9.4	Preventieve maatregelen tegen warmteletsels	9.15
9.5	Omgaan met stress	

10 DIVERSEN

10.1	Radio-verbindingsprocedures VN	
10.2	Omgang met pers	10.1
10.3	Ongevallenrapportage	10.3
10.4	Afkortingenlijst UNPROFOR	10.4

1 HET VOORMALIGE JOEGOSLAVIË

1.1 Historische en politieke achtergronden

1.1.1 De etnische samenstelling

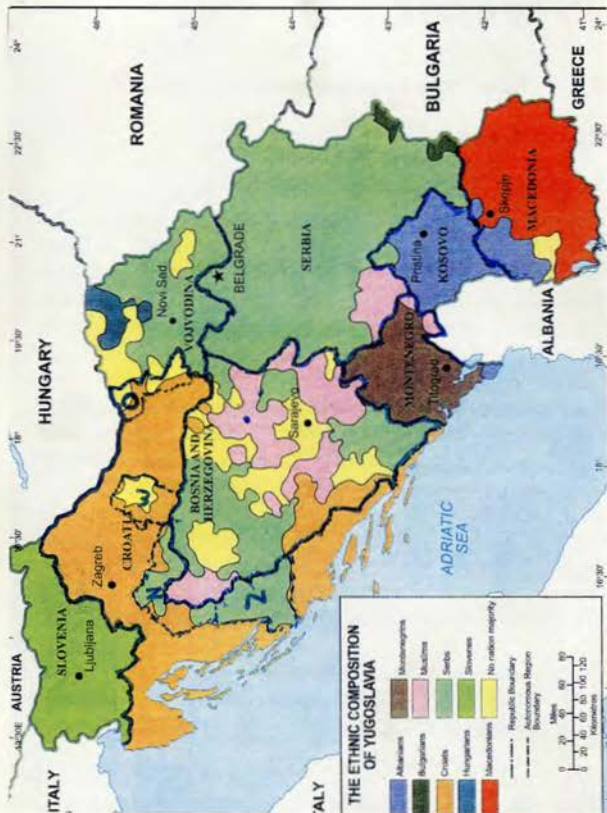
Joegoslavië betekent staat van Zuid-Slaven. De Zuid-Slaven zijn te onderscheiden in Slovenen, Kroaten, Serviërs, Montenegrijnen en Macedoniërs. Deze volkeren hadden in het voormalige Joegoslavië elk hun eigen republiek. De Moslims vormen geen apart volk. Het zijn voor het grootste deel Slaven die zich bekeerd hebben tot de Islam.

Wanneer we de kaart van de etnische samenstelling bekijken, dan valt op dat de verschillende volken verspreid door elkaar wonen, vooral in Bosnië-Herzegovina. Slovenië, Montenegro en Servië zijn etnisch redelijk homogene republieken. Kroatië heeft 75% Kroaten en 12% Serviërs die in bepaalde gebieden van Kroatië een meerderheid vormen. Bosnië-Herzegovina bestaat voor 40% uit Moslims, voor 30% uit Serviërs en voor 20% uit Kroaten en is daarmee de minst homogene republiek. Zie blz. 1.2.

Uit het historisch overzicht zal blijken waarom er Moslims in Bosnië-Herzegovina wonen en waarom er Serviërs in die specifieke gebieden van Kroatië en Bosnië wonen.

1.1.2 Historisch overzicht

Het voormalige Joegoslavië is pas gevormd in 1918. Kroatië en Slovenië zijn lange tijd overheerst door Oostenrijk en Hongarije. Servië en Bosnië (en later ook Herzegovina en Montenegro) waren van de 14e tot de 19e

Etnische samenstelling bevolking voormalig Joegoslavië.

eeuw deel van het Ottomaanse (Turkse) rijk. De Slaven die onder het Ottomaanse bestuur kwamen, leefden onder moeilijke omstandigheden of ze moesten zich bekeren tot het islamitische geloof. Velen zijn gevlucht.

De Serviërs die vluchtten naar Kroatië werden door het Oostenrijkse rijk gebruikt als militairen in het (toenmalige) grensgebied dat nu de Krajina is. Er ontstond hier een vrijgevochten maatschappij waar banditisme en bloedwraak heel gewoon waren. Dit grensgebied ontstond in de 16e eeuw en is dikwijls verplaatst. Dit is de reden waarom we Serviërs vinden in Kroatië en Bosnië. Deze Serviërs hechten aan trouw en eer en hebben zich altijd tegen overheersing verzet.

In de 19e eeuw kwam Servië in opstand tegen de overheersers en werd het onafhankelijk. In de Balkanoorlogen (1912-1914) kwam er een einde aan de Turkse invloed op de Balkan. Het grondgebied van Servië en Griekenland werd in die oorlogen aanzienlijk uitgebreid.

In Servië ontstond de Groot-Servische gedachte: een smelting van alle Zuid-Slaven onder Servische leiding. De Serviërs wilden Slovenië, Kroatië en Bosnië-Herzegowina bevrijden van de Oostenrijkse overheersing. Dit streven en de door een Serviër gepleegde moord op de Oostenrijkse troonopvolger aartshertog Frans Ferdinand was aanleiding voor de Oostenrijkers om Servië de oorlog te verklaren. Daarmee brak in 1914 de Eerste Wereldoorlog uit.

In 1918 werd het Koninkrijk der Slovenen, Kroaten en Serviërs uitgeroepen. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog trokken in 1941 Duitse troepen het land binnen en werd een groot deel van Joegoslavië verdeeld tussen Duitsland, Italië, Hongarije en Bulgarije. Kroatië en Bosnië-Herzegowina werden één onafhankelijke staat. Er werd door Hitler een marionettenregime geïnstalleerd dat

bestond uit fascistische Kroaten (de zogenaamde Ustachabeweging). In deze periode werden honderdduizenden Serviërs omgebracht door fascistische Kroaten. Verzet werd geleverd door de Servische Chetniks en de communistische Partizanen van Josip Broz, alias Tito. In hun verzet tegen de Duitsers en de Kroaten werden ook tienduizenden Moslims omgebracht, die door de Ustacha's onterecht als sympathisanten werden afgeschilderd. De Partizanen wonnen uiteindelijk de guerrilla-oorlog tegen de bezetters.

In 1945 werd de federale Volksrepubliek Joegoslavië uitgeroepen. Het land kreeg een communistische regering maar werd niet overheerst door de Russen omdat het zich zelf bevrijd had. Tito werd president.

Vanaf 1946 kende Joegoslavië 6 republieken: Slovenië, Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Servië, Montenegro en Macedonië. In 1974 werden nog twee autonome provincies, Vojvodina en Kosovo gevormd. De populariteit en het charisma van de onbetwiste leider Tito zorgde ervoor dat Joegoslavië één staat bleef ondanks de interne spanningen die er leefden.

Na Tito's dood in 1980 werden de problemen langzamerhand groter, omdat er geen geaccepteerde centrale leider meer was.

In 1987 kwam in Servië Slobodan Milosevic aan de macht. Hij vond dat Servië in de na-oorlogse periode tekort gedaan was en dat het meer macht verdiende binnen de federatie.

In 1991 ontstond er grote onenigheid tussen de republieken over de te varen politieke koers. In juni 1991 verklaarden Kroatië en Slovenië zich onafhankelijk. Servië was hier fel tegen. Het federale volksleger (JNA), voor het grootste deel bestaande uit Servische militairen, probeerde met geweld

Kroatië en Slovenië bij de republiek te houden. Servië aanvaardde uiteindelijk de Sloveense onafhankelijkheid maar niet die van Kroatië. Het JNA steunde Kroatische Serviërs in hun strijd voor onafhankelijke gebieden binnen Kroatië. Toen VN-troepen naar Kroatië kwamen trok het JNA zich terug in Bosnië-Herzegowina.

1.1.3 Bosnië-Herzegowina

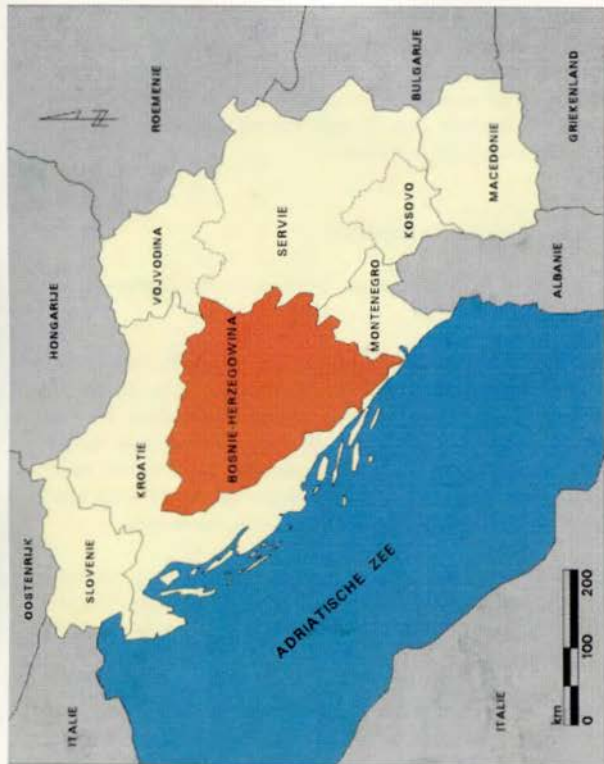
Centraal in het voormalige Joegoslavië ligt Bosnië-Herzegowina. Zie blz. 1.6.

In 1992 werd Bosnië-Herzegowina als zelfstandige staat erkend door de EG. De (pro-Servische) JNA troepen in Bosnië-Herzegowina werden daarna ontbonden. Van de 80.000 militairen zijn er 15.000 terug gekeerd naar Servië. Een troepenmacht van 65.000 man met bijbehorend materieel bleef achter in Bosnië-Herzegowina om de strijd voort te zetten en de Servische belangen veilig te stellen.

In Bosnië was een enorme bewapeningswedloop ontstaan. Serviërs werden bevoorrad door de JNA-troepen, Kroaten kregen wapens uit Kroatië. De Moslims bleven achter in deze wedloop.

Servische milities veroverden vanaf april 1992 ongeveer 70% van het Bosnische grondgebied. Slechts door een verbond tussen Moslims en Kroaten konden de Serviërs tegenhouden worden. De etnische Serviërs in Bosnië-Herzegowina hopen nog steeds op een aansluiting bij Servië en zij krijgen steun van de republiek Servië.

Het doel van de strijdende partijen is het controleren van die gebieden waarin ze een etnische meerderheid hebben. Daartoe worden in die gebieden andere etnische groeperingen met geweld verjaagd (etnische zuiveringen).

Overzichtskaart voormalig Joegoslavië.

De strijd om verschillende gebiedjes en lokale belangen spelen op dit moment de grootste rol bij het grote aantal lokale gevechten in Bosnië-Herzegovina. Zo vechten in het noorden van Bosnië-Herzegovina de Moslims tegen de Serviërs. In centraal Bosnië-Herzegovina, rond Vitez, Busovaca en Novi Travnik, vechten de Kroaten juist weertegen de Moslims. In sommige andere gebieden worden de Kroaten door de Serviërs gesteund in hun strijd tegen de Moslims. De Serviërs vechten vooral in het oosten van Bosnië-Herzegovina tegen de Moslims.

1.2 De VN in voormalig Joegoslavië

1.2.1 Inleiding

De Verenigde Naties hebben als hoofddoel het handhaven van de internationale vrede en veiligheid. In januari 1992 werd, om de situatie in Kroatië onder controle te krijgen, overgegaan tot de oprichting van UNPROFOR (United Nations Protection Force). De vredesmacht moet worden gezien als een tijdelijke maatregel om de voorwaarden te scheppen voor het vinden van een politieke oplossing.

Omdat in Bosnië-Herzegovina intussen ook gevechten ontstonden tussen Moslims en Bosnische Serviërs, werden op 28 april 1992 de werkzaamheden van UNPROFOR uitgebreid naar Bosnië-Herzegovina (BH). Op 14 september besloot de VN om ook troepen in te zetten voor de bescherming van de humanitaire hulpverlening onder toezicht van de UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). Deze uitbreidingen leidden tot de oprichting van het BH-Command in Kiseljak. Daarnaast zijn er voor de VN in voormalig Joegoslavië ook militairen actief als UNMO (United Nations Military Observer).

1.2.2 Organisatie UNPROFOR

Het hoofdkwartier (HQ) van UNPROFOR bevindt zich in Zagreb. Het schema toont welke bataljons er in de verschillende sectoren zaten in januari van 1994. De Nederlandse bijdrage aan UNPROFOR bestond toen uit een verbindingsbataljon, een transportbataljon, militaire waarnemers, en Dutchbat.

Het verbindingsbataljon is verdeeld over de regionale hoofdkwartieren Noord-Krajina, Zuid-Krajina, West-Slavonië en Oost-Slavonië en Sarajevo. In iedere sector en bij elk bataljon is er een Nederlands verbindingspeloton.

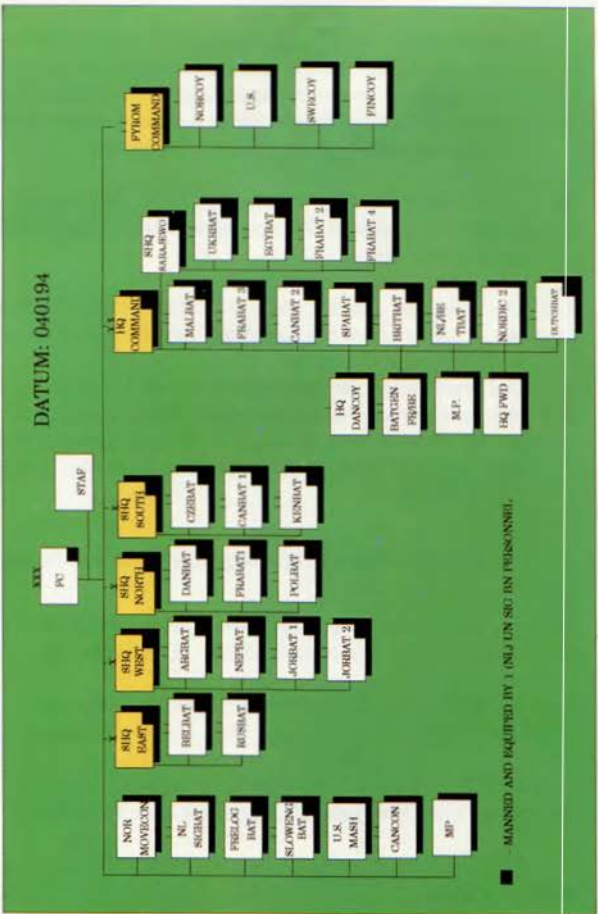
De taak van het Nederlands/Belgisch transportbataljon, dat is gestationeerd in Busovaca bij Vitez, is het organiseren van distributie vanuit de distributiecentra naar bijvoorbeeld Sarajevo, Gorazde, Doboj en Tuzla. De transporteenheden zijn bedoeld om op die plaatsen transporten uit te voeren waar transport met civiele middelen te gevaarlijk is.

Dutchbat, dat bestaat uit het Support Command en 11 Infbat (APC), heeft als initiële taak gekregen bescherming en ondersteuning van de bevolking in de gebieden Sebrenica en Zepa waarbij het Support Command vanuit Lukavac 11 Infbat logistiek ondersteund.

1.2.3 Taken UNPROFOR

a. UNPROFOR heeft de volgende taken:

- (1) Toezicht houden op de uitvoering van de verschillende stadia van het VN-vredesplan. Dit zijn achtereenvolgens:
 - een staakt het vuren;
 - demilitarisering van speciale door de VN beschermde gebieden, de UNPA's (United Nations Protected Areas), door terugtrekking van de reguliere strijdkrachten en ontwapening van de lokale militie;
 - het creëren van de omstandigheden waaronder de bevolkingssamenstelling weer in overeenstemming kan worden gebracht met de vooroorlogse structuur.

■ MANNED AND EQUIPED BY 1 (NL) UN SER IN PERSONNEL

VN-bataljons in het voormalige Joegoslavië.

- (2) Toezicht houden op de veiligheid van de bevolking in de UNPA's. Bij ernstige spanningen zullen VN eenheden een buffer moeten vormen tussen de verschillende partijen, om zo een gewapend conflict te voorkomen.
 - (3) Toezicht uitoefenen op de lokale politie en controleren of deze haar taken op objectieve wijze vervult.
- b. Voor Bosnië-Herzegovina heeft UNPROFOR het BH-Commando opgericht. De eenheden hebben onder meer de volgende taken:
- (1) De veiligheid van het vliegveld Sarajevo zeker stellen om de humanitaire hulpverlening aan Sarajevo door de lucht mogelijk te maken.
 - (2) Het beschermen van hulpkonvoien van UNHCR.
 - (3) Het beschermen van de zes zogenaamde 'Safe Areas', die in de loop van de strijd in Bosnië-Herzegovina zijn gevormd (Sarajevo, Srebrenica, Gorazde, Zepa, Tuzla, Bihac).

1.2.4. Andere internationale organisaties in vm Joegoslavië

Andere internationale hulpverlenende organisaties in vm Joegoslavië waar u mogelijk direct of indirect mee te maken krijgt zijn:

- a. **ECMM** : European Community Monitor Mission
- b. **UNHCR**: United Nations High Commissioner For Refugees
- c. **ICRC** : International Comite Red Cross
- d. **Artsen zonder grenzen (Medecins sans Frontieres)**

1.3 Valuta

1. De Amerikaanse dollar en Duitse mark worden over het algemeen geaccepteerd als betaalmiddel.

2. De Servische dinar is alleen geldig in Servië en in door Serviërs gecontroleerde gebieden. De Kroatische dinar (sedert 01 jan 1994 KRUNA genaamd) is dan ook alleen geldig in Kroatië en in door Kroaten gecontroleerde gebieden in Bosnië-Herzegowina.

3. Vanwege de snelle devaluatie van de lokale valuta, moet je ze alleen maar aanschaffen als het echt nodig is en niet meer dan op korte termijn nodig is.

1.4 Lokale cultuuraspecten

Algemeen

1. De bevolking van voormalig Joegoslavië is erg trots. Het feit dat er buitenlandse troepen zijn, ligt dan ook erg gevoelig. Velen hebben een opvliegend temperament. Hoewel ze een vriendelijke grondhouding hebben, voelen ze zich snel beledigd.
2. De verschillende groeperingen hebben allemaal hun eigen ideeën over de aanwezigheid van Nederlandse VN eenheden. Ze zijn er in principe allemaal op uit om de VN voor hun karretje te spannen. Stel je op de hoogte van de plaatselijke situatie, omdat deze direct invloed heeft op je eigen veiligheid.
3. Toon respect voor vrouwen; ga er niet automatisch vanuit dat ze jouw aandacht waarderen.
4. Alcoholmisbruik is in Joegoslavië aan de orde van de dag. Voorkom het zelf!

Begroetingen

5. Reageer altijd op begroetingen, tenminste met een glimlach. Imiteer niet de Kroatische manier van groeten (twee vingers) of de Servische (twee vingers en een duim). Als je zwaait, doe het dan zoals je het normaal ook doet.

Gastvrijheid

6. Een gastvrij onthaal kun je in principe niet weigeren, tenzij anders bepaald. Wees echter wel op je hoede en bedenk ook dat je wellicht het laatste eten van je gastheren voorgeschoteld krijgt. Wees zelf ook eens gastvrij, als de situatie het toelaat, maar dan wel wederom zonder partijen voor te trekken. Officiële gelegenheden zijn vaak een goed moment daarvoor.

Winkelen

7. Besef dat in de meeste plaatsen tekorten zijn. Koop daarom niet zo veel dat je de lokale bevolking tekort doet.

Godsdienst

8. Godsdienstbeleving door de verschillende groeperingen is in de meeste gevallen veel intensiever dan bij ons in Nederland. Respecteer hun geloof, maar probeer discussies over het onderwerp te voorkomen.

Moslim gewoonten

9. Hoewel de moslims in Bosnië-Herzegowina in hun geloof niet zo fanatiek zijn als in sommige andere landen, moet je je toch van hun gewoonten goed op de hoogte stellen.
10. Als je bij een moslim zit te eten, wijs dan niet met de onderkant van je voet naar de gastheer.
11. Gebruik alleen je rechterhand om handen te schudden, te eten of eten aan te bieden. De linkerhand wordt namelijk traditioneel op het toilet gebruikt.
12. Praat niet met moslim vrouwen, tenzij je daartoe door haar naaste familie uitgenodigd bent.

Taal

13. Ook de taal is een gevoelig onderwerp. De ene bevolkingsgroep kan zich ergeren aan het feit dat de taal van een andere etnische groep gesproken wordt.

2 DE SERVOKROATISCHE TAAL

2.1 Inleiding

Het Servokroatisch is een Slavische taal en was vroeger de officiële landstaal in Joegoslavië. Hoewel er verspreid over het land verschillende dialecten zijn, verstaan de verschillende bevolkingsgroepen elkaar in het algemeen goed.

Een eigenaardigheid van de taal is dat deze geschreven wordt met behulp van twee verschillende alfabetten:

- het ons bekende Latijnse alfabet (soms met accenttekens)
- het zgn. Cyrillische alfabet (gebaseerd op het Russische schrift).

In Kroatië, West Bosnië-Herzegowina wordt het Latijnse alfabet gebruikt, in Servië en Oost Bosnië-Herzegowina het Cyrillische.

DE UITSPRAAK VAN SERVOKROATISCHE WOORDEN

Voor het gemak van de gebruiker wordt van alle woorden en zinnen in deze woordenlijst in een aparte kolom de uitspraak aangegeven.

Spreek de woorden tussen vierkante haakjes uit alsof het Nederlandse woorden zijn. (De 'g' moet evenwel als een Engelse 'g' worden uitgesproken.)

Let op de volgende eigenaardigheden:

- In Servokroatische woorden wordt nooit meer dan één lettergreep beklemtoond uitgesproken. In de uitspraakkolom wordt de beklemtoonde lettergreep aangeduid

met **VET** gedrukte hoofdletters.

Tweelettergrepige woorden dragen de klemtoon altijd op de eerste lettergreep

student	[STO Edent]
tramvaj	[TRAM vaj]

Over de plaats van de klemtoon in drie- en meerlettergrepige woorden kan helaas niet méér worden gezegd, dan dat de klemtoon **NOOIT** op de laatste lettergreep van een woord ligt.

profesor	[PRO fèsor]
generaal	[gè NÈ Ral]
autobus	[a-oe TO boes]
sekretarica	[sèkrè T Arietsa]
religiozan	[RÈ liegie-ozan]

- Als de 'r' tussen twee medeklinkers staat, wordt hij uitgesproken als 'ur' en vormt hij dus een lettergreep:

trg	[turg]
vrlo	[VUR lo]

HET ALFABET

Latijns	uitspraak	fonetisch	Cyrrillisch	
A	a	als in 'h <u>ak</u> ', soms als in 'h <u>aan</u> '	[a]/[aa]	А а
B	b	= B	[b]	Б б
C	c	als in 't <u>saar</u> '	[ts]	Ц ц
Č	č	als in Eng. 'ch <u>ild</u> '	[tʃ]	Ч ч
Ć	ć	als in 'T <u>sjechië</u> '	[tʃjʲ]	Ї и
D	d	= D	[d]	Д д
DŽ	dž	als in Eng. 'G <u>eorge</u> '	[dʒ]	Џ џ
Đ/DJ	đ/dj	als in 'J <u>akarta</u> '	[dʒjʲ]	Ђ ђ
E	e	als in 'h <u>ek</u> ', soms als in 'h <u>een</u> '	[e]/[ee]	Е е
F	f	= F	[f]	Ф ф
G	g	als in Eng. 'g <u>oal</u> '	[g]	Г г
H	h	als in Du. 'i <u>ch</u> '	[ch]	Х х
I	i	als in 'i <u>ets</u> '	[i]	И и
J	j	= J	[j]	Ј ј
K	k	= K	[k]	К к
L	l	= L	[l]	Л л
Lj	lj	als in 'w <u>elja</u> '	[lj]	Љ љ
M	m	= M	[m]	М м
N	n	= N	[n]	Н н
Nj	nj	als in 'o <u>ranje</u> '	[nj]	Њ њ
O	o	als in 'h <u>ok</u> ', soms als in 'h <u>oon</u> '	{o}/[oo]	О о
P	p	= P	[p]	П п
R	r	= R	[r]/[ur]	Р р
S	s	= S	[s]	С с
Š	š	als in 'h <u>uisje</u> '	[sj]	Ш ш
T	t	= T	[t]	Т т
U	u	als in 'h <u>oek</u> '	[oe]	У у
V	v	= V	[v]	В в
Z	z	= Z	[z]	З з
Ž	ž	als in 'e <u>tage</u> '	[ʒ]	Ж ж

2.2 Woordenschat algemeen

a. ONTMOETEN

ja / nee	da / ne	[da] / [nè]
goed / slecht	dobro / loš	[DO bro] / [lošj]
OK	u redu	[oe RĚ doe]
alstublieft / bedankt	molim / hvala (Vam)	[MO liem] / [CHVA la (vam)]
sorry	žalim	[ZJA liem]
Hoe heet u/je?	Kako se zovete/zoveš?	[KA ko sè ZO vètè/ ZO vesj?]
Ik heet ...	Zovem se ...	[ZO vem sè ...]
Ik kom uit Nederland	Sam iz Holandije	[Sam iez cho LAN dijejè]
Wij komen uit Nederland.	Smo iz Holandije.	[Smo iez cho LAN dijejè]
Hallo.	Zdravo.	[ZDRA vo]
Goedendag.	Dobar dan.	[DO bar daan]
Hoe gaat het ermee?	Kako ste?	[KA ko stè?]
Tot kijk.	Zdravo.	[ZDRA vo]

b. Elkaar (niet) begrijpen

Ik spreek geen Kroatisch.	Ne govorim hrvatski.	[Nè GO vorim CHUR vatskie]
Ik spreek geen Servisch.	Ne govorim srpski.	[Nè GO vorim SURP schie]
Spreekt u ... Spreekt hier iemand ..	Govorite li ... Da li ovdje netko govori..	[Govo RIE tè lie ... [Da lie OV djè NĚ tko GO vorie..
- Engels?	- engleski?	- Ě Ngłèskie?
- Duits?	- njemački?	- NJĚ matsjkie?
- Frans?	- francuski?	- FRANT soeskie?]
Ik begrijp het.	Razumijem.	[Raz OE miejem]
Ik begrijp het niet.	Ne razumijem.	[Nè raz OE miejem]
Wat is dat?	Što je to?	[Sjto jè to?]

Kunt u mij helpen?	Možete li mi pomoci?	[MOzjète lie mie POmotsj ⁱ ie?]
Ik ben / wij zijn ...	Ja sam. / mi smo ..	[Jaa sam .. / mie smo ..]
Ik wil ...	Ja trebam ...	[Jaa TRÈbam ...]
Ik heb nodig ...	Meni treba ...	[MÈniè TRÈba ...]
Geef mij ...	Dajte mi ...	[DAJte mie ...]
Heeft u ...?	Da li imate ...?	[Da lie IEmate ...?]
Waar is ...?	Gdje je ...?	[Gdjè jè ...?]
hoe?	kako?	[KAko?]
hoeveel? / hoelang?	koliko?	[KOLieko?]
wie? / wat?	tko? / što?	[tko?] / [sjto?]
waar? / waarheen?	gdje? / kuda?	[gdjè?] / [KOEda?]
waarom?	zašto?	[ZAsjto?]
wanneer?	kada?	[KAda?]
welke?	koji? ' ^	[KOjie?]

c. Personen

ik	ja	[ja]	wij	mi	[mie]
jij	ti	[tie]	jullie, u	vi	[vie]
hij	on	[on]	zij (<i>mannen</i>)	oni	[Onie]
zij	ona	[Ona]	zij (<i>vrouwen</i>)	one	[Onè]

Wie is/zijn dat?	Tko to je / su?	[Tko to jè/soe?]
Dit is mijn ...	To je moj ...	[To jè mooj ...]
gezin / familie	porodica / rodbina	[PORodietsa] / [RODbiena]
man, echtgenoot	muž	[moezj]
vrouw, echtgenote	žena	[ZJÈna]
vader / moeder	otac / majka	[Otats] / [MAAJka]
zoon / dochter	sin / kcerka	[sien] / [KTSJERka]
opa / oma	djed / baka	[djed] / [BAka]
broer / zus	brat / sestra	[brat] / [SEStra]
man / vrouw	muškarac / žena	[MOESJkarats] / [ZJÈna]
kind / bejaarden	dijete / stari ljudi	[DJÈtè] / [STARie LJOEdie].

Wat is uw nationaliteit?	Koja je vaša nacionalnost?	[KOja jè VASja natsieoNALnost]
Ik ben... / Wij zijn ...	Ja sam... / Mi smo ...	[Jaa sam .../ mie smo ...]
- Bosniër	- Bosanac	[boSAnats]
- Kroaat	- Hrvat	[CHURvat]
- Serviër	- Srbin	[SURbien]
- Moslim	- Musliman	[moeSLIman]
- Katholiek	- Katolik	[kaTOLiek]
- Orthodox	- Pravoslavac	[pravoSLAvats]

d. Getallen

0	nula	[NOEla]	20	dvadeset	[DVAðeset]
1	jeda	[JEdan]	21	dvadeset jedan	[DVAðeset JEdan]
2	dva	[dvaɑ]	30	trideset	[TRIEðeset]
3	tri	[trie]	40	četrideset	[tsjèturDÈset]
4	četiri	[TSJÈtierie]	50	pedeset	[pèDÈset]
5	pet	[peet]	60	šezdeset	[sjezDÈset]
6	šest	[sjeest]	70	sedamdeset	[sèdamDÈset]
7	sedam	[SÈdam]	80	osamdeset	[osamDÈset]
8	osam	[Osam]	90	devedeset	[dèvèDÈset]
9	devet	[DÈvet]	100	sto	[stoo]
10	deset	[DÈset]	101	sto jedan	[stoo JEdan]
11	jedanaest	[jèDAnaest]	200	dvjesto	[DVÈsto]
12	dvanaest	[DVAnaest]	1000	tisuca	[TIEsoetsj ⁱ a]

e. Tijd

Wanneer?	Kada?	[KAdɑ?]
Hoe laat?	U koliko sati?	[Oe KOLieko SATie?]
om vijf uur	u pet sati	[oe peet SATie]
om half vijf	u pola pet	[oe POLɑ peet]
nu / vandaag	sada / danas	[SAdɑ] / [DAnas]
vanmorgen	jutros	[JOEtros]
vanmiddag	danas po podne	[DAnas po PODnè]
vanavond / vannacht	večeras / nocas	[vèTSJÈras] / [NOTsjas]

gisteren / morgen	jučer / sutra	[JOEtsjer] / [SOEtra]
minuten / uren	minute / sati	[miNOEtè] / [SAtie]
dagen / week	dani / tjedan	[DAAnie] / [TJÈdan]
maand / jaar	mesec / godina	[MÈsets] / [GODiena]
zondag	nedjelja	[NÈdjèlja]
maandag	ponedjeljak	[poNÈdjèljak]
dinsdag	utorak	[OEtorak]
woensdag	srijeda	[srieJÈda]
donderdag	četvrtak	[tsjetVURtak]
vrijdag	petak	[PÈtak]
zaterdag	subota	[SOEbota]
januari	januar	[JANoe-ar]
februari	februar	[FÈbroe-ar]
maart	mart	[mart]
april	april	[Apriel]
mei	maj	[maj]
juni	juni	[JOENie]
juli	juli	[JOElie]
augustus	august	[A-oegoest]
september	septembar	[SEPtembar]
oktober	oktobar	[OKtobar]
november	novembar	[NOvembar]
december	decembar	[DÈtsembar]

2.3 De weg vragen

Is dit de weg naar...?	Je li ovo put za...?	[Jè lie Ovo poet za ...?]
Hoe ver hiervandaan is...?	Koliko je daleko odavde ...?	[KOLieko jè daLÈko Odavdè...?]
Hoeveel kilometer is het naar ...?	Koliko kilometara do ...?	[KOLieko KIElométara do ...?]
Breng me naar...	Odvedite me do...	[OdvèDIEtè mè do...]
Wijs me de weg naar...	Pokažite mi put do...	[PoKAZjietè mie poet do...]
Kunnen wij rijden via...?	Možemo li voziti preko...?	[MOZjèmo VOzietie PRÈko..?]

Is de weg goed?	Da li je put dobar?	[Da lie jè poet DO bar?]
Zijn er mijnen op deze weg?	Je li cesta minerana?	[Jè lie TSÈ sta minè RA na?]
Waar is de/het ...	Gdje je ...	{Gdjè jè
stad	grad	[graad]
dorp	selo	[SÈ lo]
basis	baza	[BAA za]
kamp	logor	[LO gor]
centrum	centar	[TSEN tar]
brug	most	[most]
station	stanica	[STAN ietsa]
benzinstation	benzinska stanica	[ben ZIENS ka STAN ietsa]
ziekenhuis	bolnica	[BOL nietsa]
vliegveld	aerodrom	[aèro DR om]
haven	luka	[LOE ka]
rivier	rijeka	[rie JÈ ka]
grens	granica	[gra NI etsa]
voertuig	vozilo	[VO zielo]
auto / (auto)bus	auto / autobus	[A-oeto] / [a-oe TO bus]
Waar?	Gdje?	[Gdjè?]
Waarheen?	Kuda?	[KOE da?]
Waarvandaan?	Otkuda?	[OT koeda?]
hier / daar	ovdje / tamo	[OV djè] / [TAM o]
links / rechts	lijevo / desno	[lie JÈ vo] / [DES no]
binnen / buiten	unutra / vani	[OEN oetra]/[VAA nie]
dichtbij / ver weg	blizu / daleko	[BLIE zoe] / [da LÈ ko]
noord / oost	sjever / istok	[S-JÈ ver] / [IES tok]
zuid / west	jug / zapad	[joeg] / [ZA pad]

2.4 Militair

a. ALGEMEEN

commandant	komandir	[koman DI ER]
leider	vodja	[VOD zj ¹ a]
officier	oficir	[o FI etsier]

onderofficier	podoficir	[pod-o FIE tsier]
soldaat	vojnik	[VOJ niek]
sluipschutter	snajper	[SNAJ iper]
bewaker	straža	[STRA zja]
ordonnans	kurir	[KOE rier]
vriend / vijand	prijatelj / neprijatelj	[PRIE jatelj] / [nè PRIE jatelj]
vluchteling	izbjeglica	[iez BJEG lietsa]
gevangene	zarobljenik	[za RO bljèniek]
gevangenenkamp	logor	[LO gor]
militaire zone	vojna zona	[VOJ na Z ON a]
schuilkelder	sklonište	[SKLO niesjtè]
hoofdkwartier	štaba	[SJT Aba]
controlepost	kontrola	[kon TRO la]
bevel	naredba	[NA redba]
ondervraging	pitanja	[pie TAN ja]
paspoort	pasoš	[PAA osj]
identiteitskaart	lična karta	[LI etsjna KAR ta]

b. COMMANDO'S

Stop!	Stojte!	[STOJ te!]
Kijk uit!	Pazite!	[Pa ZIE tè!]
Niet schieten !	Nemojte pucati!	[Ne MOJT è poe TSA tie!]
Wees niet bang!	Ne bojte se!	[Nè BOJ tè sè!]
Wij zijn VN-militairen.	Mi smo sa UN.	[Mie smo sa OE-EN]
Wij komen jullie helpen.	Želimo vam pomoci.	[ZJÈ liemo vam PO motsjie]
Laat ons passeren.	Pustite nas da prodjemo.	[Poes TIE tè nas da pro DJÈ mo]
Halt (of ikschiet)!	Stojte (ili pucam)!	[STOJ tè (IE lie POE tsam)!]
Geef u over!	Predajte se!	[PRÈ dajtè sè!]
Volg de orders op!	Slijedite naredjenje!	[Slie jè DIE tè narè- DZJÈ niejè!]
Beweeg u niet!	Nemojtese kretati!	[NÈ mojtè sè KRÈ tatie!]
Leg uw wapen neer!	Oružje dolje!	[O roezjiejè DO ljè!]
Handen omhoog/omlaag!	Ruke u vis/dolje!	[ROE kè oe vies/ DO ljè!]

U bent gevangen genomen.	Vi ste zarobljenik.	[Vie stè za RO bljèniek]
Wij moeten u fouilleren.	Moramo vas prestresti.	[Mo RA mo vas pre TRÈ stie]
Blijf daar staan!	Stojte tamo!	[STOJ tè TAM o!]
Ga liggen!	Legnite dolje!	[LEG nicètè DOL je!]
Sta op!	Ustanite!	[Oe STAN ietè!]
Loop achteruit/naar voren!	Natrag! / Naprijed!	[NA trag!] / [NA prijed!]
Ga in een rij staan!	Stanite u red!	[STAN ietè oe red!]
Kom hier!	Dodjite oramo!	[Do DZJ ^I IE tè o RAM o!]
Kom mee!	Hajde sa mnom!	[CHAJ dè sa mnom!]
Schiet op!	Brzo!	[BUR zo!]
Doorrijden!	Vozite!	[Vo ZIE tè!]
Vooruit!	Napred!	[NA pred!]
Wacht hier!	Čekajte ovdje!	[TSJÈ ekajtè OV djè]
Zwijg! Stil!	Čutite!	[Tsjo CTIE tè]

c. ONDERVRAGING

Geef antwoord op de vragen!	Odgovoritè na pitanja!	[Odgovo RIE tè na pie TAN ja!]
Kunt u ons vertellen...?	Možete nam reci...?	[MO zjètè nam RE Etsjie...?]
Hebt u informatie over...?	Imate li informacije o...?	[IE matè lie infor MATS iejè o...?]
Laat uw legitimatie zien!	Pokažite ličnu kartu!	[Po KA zjietè LI Etsjnoe KAR toe!]
Wat is uw naam?	Kako se zovete?	[KA ko se ZO vètè?]
Waar komt u vandaan?	Odakle ste?	[Odaklè stè?]
Wat is uw functie?	Koju funkciju imate?	[KO joe FOENK tsiejoe IE matè?]
Wat is uw nationaliteit?	Koja je vaša nacionalnost?	[KO ja jè VAS ja natsieo NAL nost?]
Bent u gewapend?	Imate li oružje?	[IE matè lie Oro ezjiejè?]
Wie heeft hier de leiding?	Tko je zapovjednik ovdje?	[Tko jè zapo VJED niek OV djè?]

Wie is uw commandant?	Tko je vaš komandir?	[Tko jè vasj koman DI ER?]
Wat is uw eenheid?	Koja je vaša jedinica?	[KO ja jè vasja JÈ dienietsa?]
Waar is uw eenheid?	Gdje je vaša jedinica?	[Gdjè jè vasja JÈ dienietsa?]
Wat is het nummer van uw eenheid?	Iz koje ste jedinice?	[Iez KO jè ste JÈ dienietsè?]
Komt hij uit uw eenheid?	Je li on iz vaše jedinice?	[Jè lie on iez VAS je JÈ dienietsè?]
Welke eenheden bevinden zich hier?	Koje jedinice se ovdje nalaze?	[KO jè JÈ dienietsè se OV djè NA lazè?]

d. WAPENS

artillerie	artiljerija	[artie LJÈ rieja]
bom	bomba	[BOM ba]
bommenwerper	bombaš	[BOMB asj]
explosieven	eksploziv (na sredstva)	[èks PLO ziev (na SRED stva)]
geweer	puška	[POES Jka]
granaat	granata / bomba	[gra NA ta/ BOM ba]
handgranaat	ručna bomba	[ROETS Jna BOM ba]
helikopter	helikopter	[chèlie KOP ter]
houwitzer	haubica	[CHA oebietsa]
jachtvliegtuig	lovački avion	[LO vatsjkie avie ON]
jeep	džip/pinzgau	[dzjiep/ PIENZ ga-oe]
kanon	top	[top]
luchtafweergeschut	protuavionska artiljerija	[protœ-avi ONS ka artie LJÈ rieja]
machinegeweer	strojna puška / mitraljez	[STROJ na POES Jka / mie TRAL jez]
machinepistool	automat	[a-œ TO mat]
mes	nož	[nozj]
mijn	mina	[MI Ena]
mitrailleur (zware)	mitraljez / strojna puška	[mie TRAL jez / STROJ na POES Jka]

mortier	minobacač	[mieno BA tsatsj]
munitie	municija	[MOE nietsieja]
mijnenlegger	polagač mina	[po LA gatsj MI ena]
oorlogsschip	ratni brod	[RAT nie brood]
pantserpersoneels- voertuig	borbeno vozilo	[BOR bèno VO zielo PJÈ sjadiejè]
pantserwagen	oklopna kola	[Oklopna KOLA]
pistool	pištolj	[PIESJ tolj]
raket	raketa	[ra KÈ ta]
raketwerper	lansirna platforma / raketa nosač	[LAN sierna PLAT forma/ ra KÈ ta NO satsj]
springstof	praskava materija	[PRAS kava ma TÈ rieja]
tank	tenk	[tenk]
tijdbom	tempirana bomba	[TEM pirana BOM ba]
vliegtuig	avion	[a VI eon]
vrachtwagen	kamion	[ka MI eon]
wapen	oružje	[O roezjiejè]

2.5 Humanitaire hulp

hulp	pomoc	[PO motsj]
distributie	distribucija	[diestrie BOE tsieja]
vrachtwagen	kamion	[ka MI eon]
chauffeur	vozač	[VO zatsj]
vluchteling	izbjeglica	[iez BJE glietsa]
man / vrouw	muškarac / žena	[MOESJ karats] / [ZJÈ na]
kinderen / bejaarden	djeca / stari ljudi	[DJÈ tsa] / [STA rie LJO edie]
kleding, kleren	odjeca	[o DJÈ tsj'la]
(over)hemd	košulja	[ko SJOE lja]
broek / jas	hlače / kaput	[CHLA tsjè] / [KA poet]
schoenen	cipele	[TSIE pèlè]

voedsel, eten	jelo	[JÈlo]
honger	glad	[glad]
kop(je)/bord	čaša / tanjur	[TSJAsja] / [TANjoer]
lepel/vork/mes	žlica / viljuška / nož	[ZJLIetsa] / [VIELjusjka] / [nozj]
(conserven)blik	konzerva	[konZERva]
aardappelen	krumpir	[KROEMpier]
boter	buter	[BOEter]
brood	kruh / hleb	[kroech / chleb]
groente / fruit	povrce / voce	IPOvurtsjè] / [VOtsjè]
meel	brašno	[BRASJno]
melk	mlijeko	[mlicJÈko]
rijst	riža	[RIEzja]
soep	juha/supa	[JOEcha/SOEpa]
sigaretten	cigareta	[tsiegaRÈta]
suiker	šecer	[SJEtsjer]
vlees / vis	meso / riba	[MÈso] / [RIEba]
Wij zijn UN-personeel.	Mi smo sa UN.	[Mie smo sa oe-en]
Wij zijn van UNPROFOR.	Mi smo UNPROFORci.	[Mie smo OENprofortsie]
Wees niet bang!	Ne bojte se!	[Nè BOJtè sè!]
Hebt u hulp nodig?	Da li vam treba pomoc?	[Da lie vam trèba POMotsj?]
Wij hebben voedsel.	Imamo jelo.	[IEmamo JÈlo]
Wij hebben water.	Imamo vode.	[IEmamo VOdè]
Ga in de rij staan!	Stanite u red!	[STAnietè oe red!]
Met één tegelijk!	Dođjite jedan po jedan!	[DoDZJ ¹ IEtè JÈdan po JÈdan!]
Is dit drinkwater?	Da li je voda za pice?	[Da lie jè VOdA za PIEtsjè?]
Is dit voedsel bedorven?	Da nije hrana pokvarena?	[Da NIEjè CHRAna poKVarena?]
uitladen!	istovarite!	[iestoVARietè!]
deel uit!	razdijelite!	[razDIEjelietè!]
geef! / neem!	dajte! / uzmite!	[DAJtè!] / [oezMIETè!]
eet! / drink!	jedite! / pijte!	[jèDIEtè!] / [PIEJtè!]

2.6 Medisch

dokter	doktor	[DOK tor]
ziekenhuis	bolnica	[BOL nietsa]
ambulance	ambulanta	[amboe LAN ta]
gewond	ranjen	[RAN jen]
ziek	bolestan	[BOL èstan]
dood	mrtav	[MUR tav]
bloed	krv	[kurv]
medicijnen	lijek	[LI Ejek]
antibiotica	antibiotik	[antiebie O tiek]
verband	zavoj	[ZAA voj]
schoon	čisto	[TSJIE sto]
infectie	infekcija	[ien FEK tsieja]
koorts	proznica	[PROZ nietsa]
Bent u gewond?	Da li ste ranjeni?	[Da lie stè RAN jènie?]
Heeft u hulp nodig?	Da li vam treba pomoć?	[Da lie vam TRÈ ba PO motsj?]
Kunt u lopen / staan?	Možete hodati / stajati?	[MOZ jètà cho DAT ie / sta JAT ie?]
Ik ben geen dokter.	Ja nisam doktor.	[Ja NIE sam DOK tor]
Wat scheelt eraan?	Što vam je?	[Sjto vam jè?]
Waar heeft u pijn?	Gdje imate bole?	[Gdjè IE matè BOL è?]
Hier doet het pijn.	Ovdje me boli.	[OV djè mè BOL ie]
Ik ben ziek / gewond.	Bolestan / ranjen sam.	[BOL èstan / RAN jen sam]
Ik heb een dokter nodig.	Treba mi doktor.	[TRÈ ba mie DOK tor]
Ik ben misselijk.	Muka mi je.	[MOE ka mie jè]
Bent u zwanger?	Da li ste trudni?	[Da lie stè TROED nie?]
Ik heb pijn in/aan mijn..	Boli me..	[BOL ie mè...
buik / maag	stomak / želudac	STO mak / ZJÈ loedats
hoofd	glava	GLA va
keel / oor	grlo / uho	GUR lo / OE cho
arm / hand	ruka	ROE ka
vinger	prst	purst
been / voet	noga / stopalo	NO ga / STO palo]
Het doet erg pijn.	Jako boli.	[JAKO BOL ie]
Het doet geen pijn.	Ne boli.	[NÈ BOL ie]

Waar is het dichtst- bijzijnde ziekenhuis?	Gdje je najbliža bolnica?	[Gdjè jè NAJ bliezja BOL nietsa?]
Waarschuw een ambulance!	Zovite ambulantu!	[ZO viètè amboe LAN toe!]
Niet bewegen!	Nemojte se kretati !	[Ne MOJ tè sè kre TAT ie!]
Ik breng u naar het ziekenhuis.	Vozim vas u bolnicu.	[VO ziem vas oe BOL nietsoe]
Dank u voor uw hulp.	Hvala Vam na pomoci.	[CHVA la vam na PO motsj ¹ ie]

2.7 Teksten op borden (Latijns alfabet)

AERODROM	vliegveld
AUTOPUT	autosnelweg
BENZINSKA STANICA	tankstation
BOLNICA	ziekenhuis
CENTAR (GRADA)	centrum (van de stad)
CESTOVNI RADOVI	werkzaamheden aan de weg
DOZVOLJENO ...	het is toegestaan te ...
HITNA POMOC	EHBO
IZLAZ (ZA NUŽDU)	(nood)uitgang
JEDAN SMJER	eenrichtingsverkeer
KOLODVOR	station
KRAJ...	einde ...
KRAJ ZABRANE	einde verbodsbepaling
LOŠA CESTA	slechte weg
LUKA	haven
MAKSIMALNA BRZINA	maximumsnelheid
MILICIJA	politie
MINSKO POLJE	mijnenveld
NE IDITE DALJE	ga niet verder
NE PUŠITI	verboden te roken
NEMA PROLAZA	geen doorgang
NEMOJTE STATI NA TO	niet op gaan staan
NEPITKA VODA	geen drinkwater
OBAVEZNI PRAVAC VOŽNJE	verplichte rijrichting

OBILAZAK	omleiding
ODRON KAMENA	vallend gesteente
OGRANIČENA BRZINA	snelheidsbeperking
OPASNI ZAVOJ	gevaarlijke bocht
OPASNO	gevaarlijk
OPASNO KAD PADA KIŠA	gevaarlijk bij regen
OPASNOST (ZA ŽIVOT)	gevaar (levensgevaar)
OPOMENA	pas op
OPREZNO	voorzichtig
OTVORENO	geopend
PALITE SVIJETLA	lichten aan
PARKIRANJE ZABRANJENO	verboden te parkeren
PAZITE	let op
PAZITE DESNI /	let op verkeer van rechts / links
LIJEVI SAOBRAČAJ	
PAZITE NA VLAK	let op de trein
PAŽNJA	let op
PJEŠACI	voetgangers
POLAKO (VOZITE)	langzaam (rijden)
POPRAVAK CESTE	opgebroken weg
PRETICANJE ZABRANJENO	inhalen verboden
PRIJELAZ (ZA PJEŠAKE)	(voetgangers)oversteekplaats
PRIJELAZ PRUGE PREKO PUTA	spoorwegovergang
PRIORITETNA CESTA	voorrangsweg
PROLAZ ZABRANJEN	doorgang verboden
PROLAZNI PROMET	doorgaand verkeer
PUŠENJE ZABRANJENO	verboden te roken
RADOVI NA PUTU	wegwerkzaamheden
RASKRŠČE	kruispunt
SKRETANJE PUTA	wegomlegging
SKRETANJE ZABRANJENO	afslaan verboden
SLIJEPI PUT	doodlopende weg
STANITE / STOJ(TE)	stop, halt
STRMO BRDO	steile helling
SUPROTNI PROMET	tegenliggers
ŠKOLA	school
TRAMVAJ	tram

TUČENAC	steenslag
ULAZ SVOBODAN/ZABRANJEN	toegang vrij / verboden
UPALITE SVIJETLA	lichten aan
USKA CESTA	smalle weg
UZLETIŠTE	vliegveld
VELIKI NAGIB	steile helling
VISOKI NAPON	hoogspanning
VOJNA ZONA	oorlogsgebied
VOZITE LAGANO	langzaam rijden
ZABRANJEN (-A. -O)	verboden te ...
ZABRANJENI SMJER	verboden rijrichting
ZABRANJENO PRETICANJE	inhalen verboden
ZABRANJENO SKRECANJE	afslaan verboden
ZABRANJENO ZAUSTAVITI SE	verboden te stoppen
ZARAŽENA VODA	besmet water
ZATVORENO	gesloten
ZATVORENA CESTA	afgesloten weg
ZATVORENO ZA SVA VOZILA	gesloten voor alle verkeer

2.9 Teksten op borden (Cyrillisch alfabet)

АЕРОДРОМ	vliegveld
АУТОПУТ	autosnelweg
БЕНЗИНСКА СТАНИЦА	tankstation
БОЛНИЦА	ziekenhuis
ВЕЛИКИ НАГИБ	steile helling
ВИСОКИ НАПОН	hoogspaning
ВОЗИТЕ ЛАГАНО	langzaam rijden
ВОЈНА ЗОНА	oorlogsgebied
ДОЗВОЉЕНО ...	het is toegestaan te ...
ЗАБРАЊЕНО ...	verboden te ...
ЗАБРАЊЕНИ СМЕР	verboden rijrichting
ЗАБРАЊЕНО ЗАУСТАВИТИ СЕ	verboden te stoppen
ЗАБРАЊЕНО ПРЕТИЦАЊЕ	inhalen verboden
ЗАБРАЊЕНО СКРЕЦАЊЕ	afslaan verboden
ЗАРАЖЕНА ВОДА	besmet water
ЗАТВОРЕНИ ПУТ	afgesloten weg
ЗАТВОРЕНО (ЗА СВА ВОЗИЛА)	gesloten (voor alle verkeer)
ИЗЛАЗ ЗА НУЖДУ	nooduitgang
ЈЕДАН СМЕР	eenrichtingsverkeer
КРАЈ ...	einde ...
КРАЈ ЗАБРАНЕ	einde verbodsbepaling
КУПАЊЕ ЗАБРАЊЕНО	verboden te zwemmen
ЛОШИ ПУТ	slechte weg
ЛУКА	haven
МАКСИМАЛНА БРЗИНА	maximumsnelheid
МИЛИЦИЈА	politie
МИНСКО ПОЉЕ	mijnenveld
НЕ ИДИТЕ ДАЉЕ	ga niet verder
НЕ ПУШИТИ	verboden te roken
НЕМОЈТЕ СТАТИ НА ТО	niet op gaan staan
НЕПИТКА ВОДА	geen drinkwater
ОБАВЕЗНИ ПРАВАЦ ВОЖЊЕ	verplichte rijrichting
ОБИЛАЗАК	omleiding
ОГРАНИЧЕНА БРЗИНА	snelheidsbeperking
ОДРОН КАМЕНА	vallend gesteente
ОПАСНИ ЗАВОЈ	gevaarlijke bocht
ОПАСНО	gevaarlijk
ОПАСНО КАД ПАДА КИША	gevaarlijk bij regen
ОПАСНА РАКРСНИЦА	gevaarlijk kruispunt
ОПАСНОСТ	gevaar

ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТ	levensgevaar
ОПОМЕНА	pas op
ОПРЕЗНО	voorzichtig
ОТВОРЕНО	geopend
ПАЖЊА	let op
ПАЗИТЕ	let op
ПАЗИТЕ ДЕСНИ / ЛЕВИ САОБРАЦАЈ	let op verkeer van rechts / links
ПАЗИТЕ НА ВОЗ	let op de trein
ПАЛИТЕ СВЕТЛА	lichten aan
ПАРКИРАЊЕ ЗАБРАНЕНО	verboden te parkeren
ПЕШАЦИ	voetgangers
ПОЛАКО (ВОЗИТЕ)	langzaam (rijden)
ПОПРАВАК ПУТА	opgebroken weg
ПРЕЛАЗ (ЗА ПЕШАКЕ)	(voetgangers)oversteekplaats
ПРЕЛАЗ ПРУГЕ ПРЕКО ПУТА	spoorwegovergang
ПРЕТИЦАЊЕ ЗАБРАЊЕНО	inhalen verboden
ПРИОРИТЕТНИ ПУТ	voorrangsweg
ПРОЛАЗ ЗАБРАЊЕН	doorgang verboden
ПРОЛАЗНИ ПРОМЕТ	doorgaand verkeer
ПУШЕЊЕ ЗАБРАЊЕНО	roken verboden
РАСКРСНИЦА	kruispunt
СКРЕТАЊЕ ПУТА	wegomlegging
СКРЕТАЊЕ ЗАБРАЊЕНО	afslaan verboden
СЛЕПИ ПУТ	doodlopende weg
СТАНИТЕ	stop, halt
СТАНИЦА	station
СТОЈ(ТЕ)	stop, halt
СТОП	stop, halt
СТРМО БРДО	steile helling
СУПРОТНИ ПРОМЕТ	tegenliggers
ТРАМВАЈ	tram
ТУЧЕНАЦ	steenslag
УЛАЗ ЗАБРАЊЕН / СВОБОДАН	toegang verboden / vrij
УПАЛИТЕ СВЕТЛА	lichten aan
УСКИ ПУТ	smalle weg
ХИТНА ПОМОЋ	EHBO
ЦЕНТАР (ГРАДА)	centrum (van de stad)
ШКОЛА	school

3 MILITAIRE ASPECTEN

3.1 Optredende groeperingen

3.1.1 Legers uit het voormalige Joegoslavië

In het voormalige Joegoslavië waren de landstrijdkrachten gesplitst in twee delen:

1. Het **JNA**, het federale leger (Jugoslovenska Narodna Armija).
2. De **TO**, een soort reserveleger (Territorialna Odbrana), opgebouwd m.b.v. de plaatselijke bevolking, georganiseerd door lagere overheden uit de voormalige republieken en provincies.

De TO richtte zich op het bestrijden van vijandelijke luchtlandingen, het versterken van het JNA en de verdediging van vitale objecten. In oorlogstijd zou de sterkte 500.000 man bedragen. De bewapening bestond uit o.a. brugslagmaterieel, luchtafweergeschut, NBC-materiaal, verbindingsmaterieel, T-34 tanks, anti-tank materieel en artillerie geschut.

Naast deze legers beschikte Joegoslavië over partizanen eenheden (van compagnie tot divisie-sterkte). Taak van hen was het uitvoeren van sabotage acties, overvallen en hinderlagen. Zij beschikten over lichte infanterie-wapens en mortieren.

3.1.2 Servische groeperingen

VJ: Het federale Joegoslavische leger (Vojska Jugoslavija)

afkomst: De VJ is de voortzetting van het JNA.

hoofdkwartier: Belgrado (in Servië)

organisatie: 3 militaire districten
sterkte: ongeveer 85.000 man (met zee- en luchtmacht: 120.000)
bewapening: 1100 tanks, 600 artilleriesystemen groter dan 100 mm, 900 mortieren, 1000 pantserpersoneelsvoertuigen

vlag VJ

VRS: Het leger van de Bosnische Serviërs (Vojska Republika Srbija)

afkomst: uit voormalig JNA
organisatie: 7 korpsen, elk korps heeft een eigen gebied
hoofdkwartier: Pale (ten oosten van Sarajevo)
sterkte: 65.000 man (reguliere leger), en 30.000 man in kleinere milities
bewapening: 380 tanks, 280 artilleriesystemen groter dan 100 mm, 400 mortieren en 380 pantserpersoneelsvoertuigen

De VRS bestaat voor een groot deel uit voormalige federale eenheden en is daardoor in tegenstelling tot de Kroaten en Moslims goed bewapend en georganiseerd. VRS-militairen zijn redelijk goed herkenbaar door de gelijkheid van uniform, maar niet of nauwelijks te onderscheiden van de Servische strijdkrachten uit de Republiek Servië.

SVK: De Kroatische Serviërs (Srpska Vojska Krajina)

organisatie: 7 korpsen in de UNPA's, Banija, Oost-Slavonië, West-Slavonië, Dal-matië, Licka, Kordun en Baranja

hoofdkwartier: KNIN
sterkte: 30.000 man
bewapening: 150 tanks, 200 artilleriesystemen van diverse kaliber waarvan 30 stuks groter dan 100 mm, 70 pantserpersoneelsvoertuigen en 20 mortieren

3.1.3 Kroatische groeperingen

HV: Het Kroatische leger in Kroatië (Hrvatska Vojska)

organisatie: 6 militaire districten

hoofdkwartier: Osijek,
Bjelovar,
Zagreb,
Karlovac,
Gospic,
Split

vlag Kroaten

sterkte: 70.000 man (ongeveer 55 brigades)
bewapening: 200 tanks, 280 artilleriesystemen groter dan 100 mm, 650 mortieren en 250 pantserpersoneelsvoertuigen

HVO: Het leger van de Bosnische Kroaten (Hrvatska Vijece Obrane)

afkomst: De HVO bestaat uit Bosnische Kroaten aangevuld met elementen van het Kroatische leger (HV).

vlag Bosnische Kroaten

organisatie: 32 brigades, voornamelijk infanteriebrigades, verdeeld over 4 operationele zones

hoofdkwartier: per zone: Mostar, Tomislavgrad (DUVNO), Vitez, (zone Posavina is onbekend)

sterkte: 60.000 man

bewapening: (lichte) AT-wapens, mortieren, (lichte) mitrailleurs en handvuurwapens.
Verder bezit men ca. 50 tanks, 80 pantserpersoneelsvoertuigen en 100 artilleriesystemen groter dan 100 mm

In Bosnië-Herzegovina zijn diverse paramilitaire groeperingen actief, waarvan de belangrijkste zijn:

- (1) HOS (zelfstandige militie)
- (2) Black Legion (partizanen)

3.1.4 Moslim groeperingen

BiH: Het nationale leger van Bosnië-Herzegovina

organisatie: 6 korpsen, in totaal beschikken de Moslims over een 70-tal zeer matig bewapende brigades

hoofdkwartier: per korps: Tuzla, Zenica, Visoko, Bihac, Konjik/Jablanica
6e korps onbekend

sterkte: 80.000 man

bewapening: 120 tanks, 150 artilleriesystemen groter dan 100 mm, 200 mortieren en 30 pantserpersoneelsvoertuigen

vlag Bosnische Moslims

Islamitische strijders uit andere landen sluiten zich aan bij diverse eenheden. Het gaat hier om ca. 2000 man uit voornamelijk Iran, Afghanistan, Pakistan, Libië, Saoedi-Arabië en Turkije. Zij treden vaak geheel op eigen initiatief op en onderwerpen zich niet aan de militaire hiërarchie van de Bosnische strijdmacht. Deze Islamieten zijn te herkennen aan hun typische uiterlijk: lange baarden, vaak een tulband en grote bandelieren om het lichaam.

In de BIHAC-pocket heeft zich een splitsing voorgedaan in het daar aanwezige V Moslim Korps. Hierbij hebben een aantal infanterie brigades van het V Moslim Korps, plus een aantal nieuw opgerichte eenheden, zich geformeerd tot een zevental infanterie brigades behorende tot de, door Fikret ABDIC uitgeroepen, autonome republiek 'West-Bosnië'.

3.2 Roadblocks, checkpoints

Roadblocks/checkpoints komen in veel verschillende vormen voor en worden door alle partijen gebruikt. Sommige roadblocks/checkpoints bestaan alleen uit enkele palen over de weg met enkele soldaten erbij, terwijl het ook wel voorkomt dat er meer voorzieningen zijn getroffen, zoals wachthuisjes e.d. Ook oliedrums worden gebruikt als blokade. Vaak is de omgeving van zo'n roadblock voorzien van mijnen in allerlei vormen en in veel gevallen worden mijnenplanken gebruikt om het verkeer tegen te houden. Een roadblock is vaak op de doorgaande weg door een mijnenveld geplaatst.

Een aantal kenmerken van roadblocks:

- antitank- en antipersoneelmijnen langs de weg
- antitankgeschut en machinegeweren in opstelling
- allerlei obstakels op de weg, bijvoorbeeld: auto's, palen, ijzeren staven, prikkeldraad etc.
- variërend aantal bewakers.

3.3 Invloeden van weer en terrein

3.3.1 Terrein

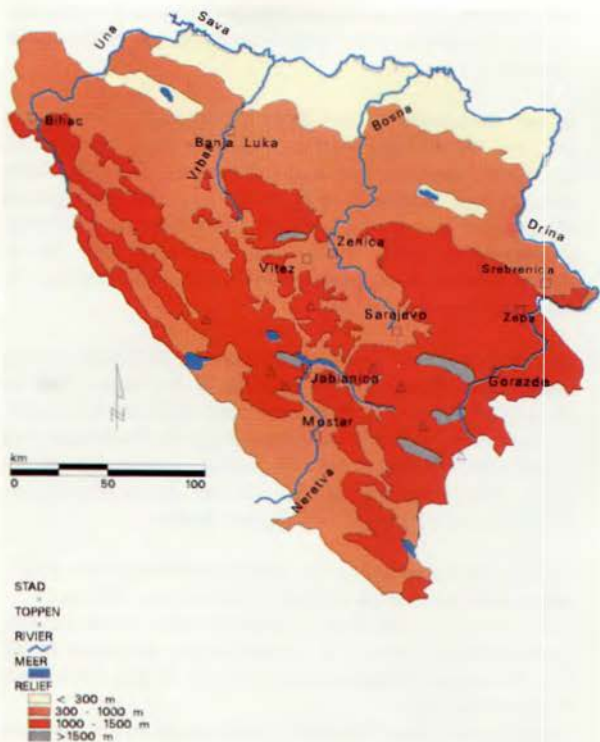
Het terrein kan in enkele regio's worden onderverdeeld (zie reliëf- en afwateringskaart blz. 3.7):

- (1) De Slavonische heuvels en vlakte
- (2) De Dinarische Alpen
- (3) Het zuid-oostelijk Kustgebied

De **Slavonische heuvels en vlakte** vormen een in het noorden van Bosnië-Herzegovina gelegen laagland, dat ongeveer 20% van het landoppervlak van Bosnië-Herzegovina beslaat. Het gebied wordt vanaf de stad Karlovac (Kroatië) in het westen tot aan de Drina rivier in het oosten beïnvloed door de rivier de Sava. De vlakte waarin deze rivier loopt heet de Posavina, en is bedekt met een dikke laag klei en zand. De maximumhoogtes variëren van 400 tot 700 m. De begroeiing bestaat vooral uit gras, doornstruiken en loofbomen. Bijna de helft bestaat uit akkerland. De heuvels in het gebied zijn merendeels bedekt met weiden en naaldbomen.

Het grootste gedeelte van Bosnië-Herzegovina wordt ingenomen door de **Dinarische Alpen** (70%). In dat gebied varieert de hoogte van 1.500 tot 2.500 meter, waarbij de grootste hoogte wordt bereikt in het kustgebied. Het reliëf loopt in noordelijke richting geleidelijk af waarna het overgaat in de Slavonische vlakte. Vooral in het zuidelijke en westelijke gedeelte van de Dinarische Alpen komen uitgestrekte karstgebieden voor (gebieden bestaande uit door water oplosbare kalksteenbodems). In het oostelijk deel is een aantal zeer onherbergzame bergketens en heuvelgebieden.

De Dinarische Alpen worden doorsneden door vele rivieren met soms zeer diepe dalen. Een belangrijk gebied is

Reliëf- en afwateringskaart Bosnië-Herzegowina

het Sarajevo-bekken (in de Bosna-vallei). Dit is aan alle kanten ingesloten door bergen en loopt van Sarajevo tot Travnik.

In het zuid-oosten is een klein **kustgebied** (20 km lang) met een Mediterraan klimaat. Nabij de kust bevindt zich een brede zone van een laag karstplateau. De gemiddelde hoogtes zijn ongeveer 1000 m en over een groot gebied slechts 500 m. Bij de monding van de Neretva in Kroatië, en vlakbij de grens, komen moerasgebieden voor. Het in Bosnië-Herzegovina gelegen moerasgebied is ongeveer 50 vierkante kilometer groot.

Het **wegennet** in Bosnië-Herzegovina is relatief slecht ontwikkeld. Hoofdoorzaak hiervan is het reliëf. Van de ca. 21.000 km weg is slechts een klein deel verhard, meestal met beton en asfalt (ter vergelijking: in Nederland, wat betreft oppervlakte kleiner dan Bosnië, is er ca. 95.000 km weg). Het spoorwegennet is ook niet zo uitgebreid, zoals blijkt uit de kaart op de volgende pagina.

De twee belangrijkste routes in Bosnië-Herzegovina zijn:

• **Ploce-Mostar-Sarajevo-Zenica-Doboj (ca. 225 km)**

Deze route loopt door twee rivierdalen; het Neretva-dal en het Bosna-dal. De weg is verhard en ca. zes meter breed, het hellingspercentage is laag (5%) en er zijn nauwelijks haarspeldbochten.

• **Banja Luka-Jajce-Travnik-Zenica-Sarajevo (ca. 330 km)**

Met name het gedeelte waar de weg de bergdalen en het dal van de Bosna volgt is het moeilijk begaanbaar. De wegen hebben veel bochten en zijn ca. 6 meter breed.

3.3.2 Het weer

Het **klimaat** wordt grotendeels bepaald door de Adriatische zee, de Middellandse zee, de Dinarische Alpen en de

STAD

SPOOR

~ Dubbel

~ Enkel

WEGEN

~ Verhard

GRENS

Spoorlijnen- en wegenkaart Bosnië-Herzegowina.

Alpen. Er is dan ook sprake van zowel een Middellandse zeeklimaat (warme droge zomers en zachte regenrijke winters), als een gematigd landklimaat (warme zomers en strenge winters).

In de winter kunnen in de Dinarische Alpen **temperaturen** worden bereikt van $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$. In de zomermaanden kan de temperatuur oplopen tot $40\text{ }^{\circ}\text{C}$ bij een lage luchtvochtigheid, veroorzaakt door föhnwinden.

In de natte periode van het jaar (september tot april) vallen er grote hoeveelheden **neerslag**. In de vorm van sneeuw levert deze neerslag vooral veel problemen op in de bergen. Veel wegen kunnen gedurende enkele maanden onbegaanbaar zijn.

3.3.3 Invloed van weer en terrein op personeel en materieel

Het klimaat in Bosnië-Herzegovina kan van grote invloed zijn op de inzetbaarheid van personeel en materieel. De **extreem lage temperaturen** (tot $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$) die in het gebied voorkomen, maken het noodzakelijk het personeel uit te rusten met speciale winterkleding. De gebruikelijke olie voor voertuigen en wapens moet vervangen worden door voor deze omstandigheden geschikte olie. Hetzelfde geldt voor de brandstof voor de voertuigen, met name voor diesel. De extreem lage temperaturen kunnen ook de inzetbaarheid van bepaalde wapensystemen en waarnemings- en richtmiddelen verminderen of zelfs onmogelijk maken.

Er dient ook rekening te worden gehouden met **hoge temperaturen** in de zomer (tot ca. $40\text{ }^{\circ}\text{C}$) en tijdelijke lage luchtvochtigheid in de zomer, veroorzaakt door de föhn. Er moet rekening worden gehouden met het feit dat het, vooral in grote delen van de Dinarische Alpen, zeer droog kan zijn. In verband met de drinkwatervoorziening kan dit problemen opleveren. Bovendien is de kwaliteit van het aanwezige drinkwater onbetrouwbaar.

Ook **neerslag** kan van grote invloed zijn op de inzetbaarheid van het materieel. Regen en sneeuw kunnen de inzetbaarheid van voertuigen op onverharde wegen en bij verplaatsingen buiten de wegen sterk verminderen, vooral in het Slavonische heuvellandschap en in de vlakte van de Sava, waar de bodem voor een groot deel uit klei en leem bestaat. In deze omstandigheden en bij sneeuw kan de inzetbaarheid van wielvoertuigen worden verbeterd door ze uit te rusten met sneeuwkettingen. Het meenemen van lieren is sterk aan te raden.

Voorals winters en in de bergen komt regelmatig **mist** voor. Dit is vooral lastig voor helikopters en luchtverkenningen. Het beperkte zicht is vooral een nadeel voor personeel dat niet bekend is met het gebied.

In de bergen kan het **zicht** sterk worden teruggebracht door de soms zeer dichte bossen. Daarnaast zorgt het reliëf zelf voor een beperking van de waarnemings- en schootsvelden. In de Slavonische vlakte zijn het vooral gewassen als zonnebloemen, vlas, hop en maïs die het zicht beperken. In de oogsttijd (augustus-september) kunnen deze gewassen een hoogte van ca. 2-2,5 m bereiken.

Ingraafmogelijkheden zijn met name in het berggebied beperkt. In het grootste deel van het gebied zijn de bodems vrij dun (tot ca. 1 m diep). Bovendien kunnen uitgegraven posities met water vollopen. De enige uitzondering hierop vormen de plaatselijk voorkomende zandgronden.

In de **Dinarische Alpen** kan buiten de wegen vrijwel alleen te voet worden opgetreden. Voor de steile hellingen is het noodzakelijk dat er alpine-uitrusting wordt meegenomen.

3.3.4 Flora en fauna

Slangen.

Dodelijke slangebeten zijn in Joegoslavië extreem zeldzaam. Risico's worden in vier categorieën ingedeeld.

Risico-categorie I.

Grootste risico. Kans op vergiftiging is groot; het gif is zeer giftig. In Joegoslavië komen slangen uit deze risico-categorie I niet voor.

Risico-categorie II.

Redelijke kans op vergiftiging; gif is redelijk tot zeer giftig. Tot deze categorie behoren de langneusadder en de Montpellierse slang.

De langneusadder

* De zand- of langneusadder (*Vipera ammodytes*).

Zeer giftig. Leeft in allerlei gebieden: van de laagvlakte tot op hoogten van 2500 meter, maar wordt meestal aangetroffen in middelgebergte in droog, zonnig weer. Zowel op open terrein als in struikgewas en ook wel bij rotsformaties in de buurt van akkers. Is heel af en toe ook in bomen aan te treffen. Gemiddelde lengte 60 tot 75 cm, met een maximum van 90 cm.

* De Montpellierse slang (*Malpolon monspessulanus*).

Deze grootste slang van Europa is zeer giftig, maar valt

De Montpellierse slang

daarentegen mensen zeer zelden aan. Leefgebied is net zo gevarieerd als dat van de langneusadder. Houdt geen winterslaap en is in de zomer vooral in de zon aan te treffen. Is een agressieve jager en kan bij irritatie dreigend de kop omhoog gooien en ondertussen blazen (net als een cobra). De lengte is 1 à 2.5 m.

Risico-categorie III

Klein risico. Vergiftiging komt weinig voor; gif is niet erg giftig. De gewone adder behoort tot deze categorie.

* De gewone adder (*Vipera berus*).

Gewoonlijk te vinden in bergachtige gebieden of vochtige laaglanden. Goede zwemmer; kan gevonden worden in rivieren en meren. Komt in het algemeen vooral voor in onbewoonde gebieden nabij of in open velden met struiken. Vooral op de grond te vinden, maar zo nu en dan ook in struiken. Kan goed tegen kou; kan zelfs bij sneeuw nog gesignaleerd worden. Ligt bij koud weer vaak in de zon en

De gewone adder

trekt zich dan 's avonds terug tussen de rotsen of in holletjes. Kan vlak na afloop winterslaap in grotere groepen gezien worden. De huidskleur varieert. Gemiddelde lengte 50 tot 60 cm, met een maximum van 90 cm.

Risico-categorie IV

Erg klein risico. Vergiftiging is zeldzaam; gif is amper giftig. De veldadder behoort onder andere tot deze categorie.

*** De veldadder (*Vipera ursinii*).**

Deze kleinste addersoort leeft op droge vlakten met weinig struiken en bomen, maar vooral ook op grotere hoogten. Hij kan vlak na afloop van de winterslaap in grotere groepen gezien worden. Zijn gif is venijnig, maar de veldadder vermijdt confrontatie met mensen. Kleine, relatief dikke addersoort met een gemiddelde lengte van 40 à 50 cm, met uitschieters tot 65 cm.

Behalve deze veldadder is er nog een aantal minder gevaar-

De veldadder

lijke tot ongevaarlijke slangen als de hazelworm, esculaap-slang, ringslang, etc.

Ongewervelde dieren.

De giftige zwarte en bruine weduwe (spinnen) en ook schorpioenen kunnen aangetroffen worden.

Planten.

Sommige soorten van de *Clematis* kunnen bij huidcontact blaren veroorzaken.

4 MILITAIRE VEILIGHEID

4.1 Inleiding

Militaire veiligheid is het totaalpakket aan maatregelen dat genomen moet worden op het gebied van beveiliging van gegevens, materieel en personeel.

4.2 Beveiligen van gegevens

Bedenk dat bijna alle gegevens waar je mee werkt, interessant kunnen zijn voor één of meer partijen. Let daarom op de volgende punten:

1. Bespreek geen plannen, acties en tactieken in het bijzijn van andere personen en laat je niet uithoren.
2. Laat geen documenten of andere gegevensdragers (floppies bijvoorbeeld) onbeheerd achter.
3. Maak consequent gebruik van de juiste opbergmiddelen.
4. Niet beveiligd telefoon- en radioverkeer kan altijd afgeluisterd worden.

4.3 Beveiligen van materieel

In de regel is in het operatiegebied van alles tekort. De betrokken partijen kunnen alles gebruiken wat je bij je hebt, zowel militaire als privé-spullen. Pas dus op voor diefstal.

1. Raak je uitrusting niet kwijt. Gevolg kan zijn dat de strijdende partijen vermomd als VN-militairen acties uitvoeren, wat de neutraliteit van de missie kan schaden.
2. Laat nooit je voertuig onbeheerd achter, er zijn er al erg veel gestolen.

3. Ga erg zorgvuldig om met je wapen.
4. Maak gebruik van de toegewezen opbergmiddelen.

4.4 Eigen gedrag en veiligheid

Je bent in Joegoslavië als Nederlands VN-militair. Van de Nederlandse militair wordt veel verwacht: hij staat goed aangeschreven en spreekt dikwijls verscheidene talen. Probeer dit imago in stand te houden. Bedenk dat jouw optreden altijd kritisch bekeken wordt. Bedenk ook dat in een oorlogssituatie de normen en waarden van anderen nogal vervaagd kunnen zijn. Jouw gedrag, optreden en zelf-discipline hebben direct invloed op de veiligheid van de vredesoperatie. Zorg dus altijd dat je weet wat je moet/doen. Hieronder volgen enkele richtlijnen:

Wel doen:

1. Wees onpartijdig en tactisch, gebruik je gezond verstand.
2. Vermijd macho-gedrag. Dit roept onnodig agressiviteit op.
3. Wees waakzaam, onderzoekend en oplettend.
4. Wees beschaafd en goedgemanierd tegenover andere VN-militairen en ook tegenover vijandig optredende personen.
5. Probeer lokale gewoontes te leren kennen en houd er rekening mee (zie ook paragraaf 1.4).
6. Houd je aan lokale wetten.
7. Ken de geweldsinstructie uit je hoofd.
8. Wees voorzichtig met het vergaren van souvenirs. Gevonden voorwerpen kunnen geboobytrapped zijn (de plaatselijke bevolking heeft het niet voor niks laten liggen), aangeboden wapens (of andere oorlogsbuit) zijn vaak illegaal.
9. Wees altijd en overal alert op de mogelijke aanwezig-

heid van mijnen. Blijf uit de buurt van munitie, mijnen en springstoffen, voor zover deze niet van jouw eigen eenheid zijn.

10. Het front tussen de groeperingen verandert regelmatig. Stel je altijd voor vertrek op de hoogte van de laatste veranderingen!
11. Groet altijd VN-militairen, die hoger in rang zijn. In Nederland is de groetplicht afgeschaft, maar in de meeste andere landen niet en wordt er ook serieus op gelet. In paragraaf 5.3 zijn de rangonderscheidingstekens van enkele in Joegoslavië optredende VN-militairen afgebeeld.
12. Vermijd persoonlijke relaties met locals. Vrouwen en mannen zullen tot veel bereid zijn in ruil voor eten of geld. Doe daar niet aan mee.

Niet doen:

1. Neem **nooit** brieven of pakketten mee van en voor locals.
2. Bemoei je **niet** met het optreden van lokale strijdkrachten, tenzij uit hoofde van je dienst.
3. Maak **geen** foto's van lokale strijdkrachten.
4. Meng je **niet** in politieke of religieuze discussies, het zijn moeilijke en gevoelige onderwerpen.
5. Doe **geen** zaken met lokale strijdkrachten.
6. Gebruik **geen** drugs en bemoei je al helemaal **niet** met de drugshandel.
7. Ga **niet** op eigen houtje humanitaire activiteiten ontplooiën (EHBO-uitrusting weggeven, gezinnen 'adopter'). Dit wordt snel als partijdigheid uitgelegd.
8. Toon **niet** je relatieve rijkdom aan de plaatselijke bevolking. Ga bijvoorbeeld niet in hun zicht een uitgebreide barbecue houden.
9. Ga een leegstaand huis **nooit** gewoon uit nieuwsgierigheid in, ook dit kan geboobytrapped zijn.

4.5 Melden van incidenten

Ondanks alle voorzorgsmaatregelen kan het natuurlijk toch gebeuren dat je in een situatie terecht komt, die leidt tot een veiligheidsincident. Meld zo snel mogelijk het voorval aan je commandant, zodat de gevolgen zoveel mogelijk kunnen worden beperkt. Zowel je eigen veiligheid als die van je collega's en ook het slagen van de missie zullen in belangrijke mate afhangen van het naleven van de regels en het tijdig melden van incidenten.

5 UNIFORMEN EN RANGEN

5.1 Joegoslavische uniformen

Algemeen

De uniformen van Serviërs, Kroaten en Moslims zijn in de meeste gevallen verre van correct. Vaak zal een incompleet samenraapsel het tenue zijn. Soldaten van de (voormalige) federale legers beschikken over completere uniformen dan die van de lokale legers. Uniformen worden door de verschillende partijen van elkaar gedragen en ook buitenlandse uniformen worden gedragen. Tenuen kunnen bestaan uit:

Uniformen:

- Camouflagepakken (groen, bruin, zwart)
- Grijs-groen GVT
- Grijs-groene buitenjas
- Grijs-groen winter GVT met bontkraag
- Sneeuw camouflage-overall (wit) met capuchon

Hoofddeksels:

- Muts/veldpet met oorstukken
- Capuchon in camouflagekleuren
- Helm
- Camouflagenetje voor helm

Opmerkingen

- Bij de oude GVT's worden vaak bruinleren riemen gedragen om de middel en over de schouders.
- Het camouflagenetje bestaat uit verscheidene laagjes, waardoor het lijkt op een netje van bladeren.
- Bij het organieke tenue van de bergtroepen hoort een kniebroek.

Servische korporaal in GVT

Kroaat in camouflagedepak met bontkraag

Camouflagepakken

Groen GVT met helmcamouflagenetje en draagriemen

Kroaat in licht camouflagedpak

Kroaten in verschillende camouflagedpakken

Strijders van onduidelijke herkomst

Sneeuwcamouflagedepak

5.2 Rang en onderscheidingstekens

Emblemen VJ (federale leger)

Landmacht

*Mutsemeleem
soldaten*

*Mutsemeleem
onderofficieren*

Mutsemeleem officieren

Luchtmacht

*Mutsembleem officieren
RV i PVO (luchtmacht, luchtverdediging)*

*Mutsembleem officieren
63 LLbrig*

Restanten van het federale leger vechten voornamelijk aan Servische zijde.

Mouwembleem

Embleem SVK (Servische leger in Krajina)

*Mouw- en
mutsembleem*

Banija corps

Emblemen Servische militie (Chetniks)

Mouwembleem

Mutsembleem

Emblemen Bosnisch-Servische leger (VRS)

Mouwembleem

Mutsembleem

Mouwembleem

Emblemen Moslims Bosnië-Herzegowina

Mouwembleem

Mutsembleem

Emblemen Bosnische Moslim-milities

Mouwemblemen

Mutsembleem

Emblemen Leger Kroatië (HV en Nationale Garde)

Mouwemblemen

Mutsembleem

Emblemen Kroatische militie (HOS)

Mouwembleem

Mutsembleem

Emblemen Kroatische Militaire Politie

Mouwemblemen

Mutsembleem

Emblemen Bosnisch Kroatisch leger (HVO)

Mouwembleem

Mutsembleem

Emblemen commandanten (Zapovjednik) Kroatië

Zapovjednik Desetine Groep

Zapovjednik Voda Peloton

Zapovjednik Satnije Compagnie

Zapovjednik Bataljuna Bataljon

Zapovjednik Brigade

Zapovjednik Korpusa Legerkorps

Pomocnik ministra (assistant minister)

Zamjenik ministra (plv. minister)

Ministar (minister)

Rangen landstrijdkrachten Kroatië (HV)

*Pozornik
(sld)*

*Razvodnik
(sld 1e kl)*

*Desetnik
(kpl)*

*Vodnik
(sgt)*

*Stozerni vodnik
(sgt I)*

*Narednik
(sm)*

*Stozerni narednik
(adj)*

*Casnicki
namjesnik
(onderluitenant)*

*Zastavnik
(tlmt)*

Rangen landstrijdkrachten Kroatië (HV)

*Porucnik
(ltnt)*

*Natporucnik
(kapitein)*

*Satnik
(majoor)*

*Bojnik
(overste)*

*Pukovnik
(kolonel)*

*Brigadir
(Brig.gen.)*

*General-Bojnik
(generaal-majoor)*

*General-Pukovnik
(luitenant-generaal)*

*Gen. Zbora
(leger-generaal)*

Rangen landstrijdkrachten voormalige
Joegoslavische leger (JNA)

Officieren

*General-armije
(Lrgen)*

*General-pukovnik
(Kolgen)*

*General-
potpukovnik
(Lkolgen)*

Rangen landstrijdkrachten voor-
malig Joegoslavische leger (JNA)

*General-major
(Genmaj)*

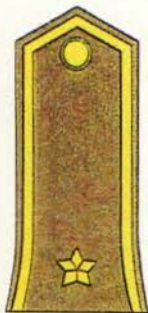

*Pukovnik
(Kol)*

*Potpukovnik
(Lkol)*

Rangen landstrijdkrachten voormalig Joegoslavische
leger (JNA)

*Major
(Maj)*

*Kapetan I klasse
(Kap I kl)*

*Kapetan
(Kap)*

*Porucnik
(Elt)*

*Potporucnik
(Lt)*

Rangen landstrijdkrachten voormalig Joegoslavische
leger (JNA)

Onderofficieren en soldaten

*Zastavnik
(Adjutant)*

*Strariji
Vodnik
I klase
(Bat csm)*

*Stariji
Vodnik
(csm)*

*Vodnik
I klase
(Sergeant
I kl)*

*Vodnik
(Sergeant)*

*Desetar
(Korporaal)*

*Razvodnik
(Soldaat)*

										
2D LIEUTENANT	1ST LIEUTENANT	CAPTAIN	MAJOR	LIEUTENANT COLONEL	COLONEL	BRIGADIER GENERAL	MAJOR GENERAL	LIEUTENANT GENERAL	GENERAL	GENERAL OF THE ARMY

										
2D LIEUTENANT	LIEUTENANT	CAPTAIN	MAJOR	LIEUTENANT COLONEL	COLONEL	BRIGADIER	MAJOR GENERAL	LIEUTENANT GENERAL	GENERAL	FIELD MARSHAL

										
SOUS- LIEUTENANT	LIEUTENANT	CAPITAINE	COMMAN- DANT	LIEUTENANT COLONEL	COLONEL	GÉNÉRAL DE BRIGADE	GÉNÉRAL DE DIVISION	GÉNÉRAL DE CORPS D'ARMÉE	GÉNÉRAL D'ARMÉE	MARÉCHAL DE FRANCE

CANADA

										1/
2D LIEUTENANT	LIEUTENANT	CAPTAIN	MAJOR	LIEUTENANT COLONEL	COLONEL	BRIGADIER GENERAL	MAJOR GENERAL	LIEUTENANT GENERAL	GENERAL	

DENEMARKEN

										1/
SEKOND LØJT- NANT	LØJT- NANT	PREMIER- LØJTNANT	KAPTAJN	MAJOR	OBERST- LØJTNANT	OBERST	BRIGADE- GENERAL	GENERAL- MAJOR	GENERAL- LØJTNANT	GENERAL

BELGIË

									1/	1/
SOUS- LIEUTENANT	LIEUTENANT	CAP- TAIN- COM- TAINE MANDANT	MAJOR	LIEUTENANT- COLONEL	COLONEL	GÉNÉRAL DE BRIGADE	GÉNÉRAL MAJOR	LIEUTENANT- GÉNÉRAL		

SPANJE

ALFEREZ	TENIENTE	CAPITAN	COMMAN- DANTE	TENIENTE CORONEL	CORONEL	GENERAL DE BRIGADA	GENERAL DE DIVISION	TENIENTE GENERAL	CAPITAN GENERAL

1/: Rang komt niet voor

SOLDATEN EN ONDEROFFICIEREN

VERENIGDE STATEN

3/											
BASIC PRIVATE	PRIVATE	PRIVATE 1ST CLASS	CORPORAL	SERGEANT	STAFF SERGEANT	SER- GEANT FIRST CLASS	MASTER SER- GEANT	FIRST SER- GEANT	SER- GEANT MAJOR	COM- MAND SER- GEANT MAJOR	SER- GEANT MAJOR OF THE ARMY

VERENIGD KONINKRIJK

3/	3/							
PRIVATE CLASS 4	PRIVATE CLASS 1-3	LANCE CORPORAL	CORPORAL	SERGEANT	STAFF SERGEANT	WARRANT OFFICER CLASS II	WARRANT OFFICER CLASS I	WARRANT OFFICER CLASS I

FRANKRIJK

3/					CON- SCRIPT CAREER 		1/			
SOLDAT DE 2EME CLASSE	SOLDAT DE 1ERE CLASSE	CAPORAL	CAPORAL-CHEF	SERGENT	SERGENT-CHEF		ADJUDANT	ADJU- DANT- CHEF	MAJOR	

1/: Rang komt niet voor 3/: Geen rangteken

CANADA

3/	3/							
PRIVATE RECRUIT	PRIVATE BASIC	PRIVATE TRAINED	CORPORAL	MASTER CORPORAL	SERGEANT	WARRANT OFFICER	MASTER WARRANT OFFICER	CHIEF WARRANT OFFICER

DENEMARKEN

			CON- SCRIPT CAREER	CON- SCRIPT CAREER	1/			
KONSTABEL	OVER- KONSTABEL 2	OVER- KONSTABEL 1	KORPORAL	SERGENT		OVERSERGENT	SENIOR- SERGENT 2	SENIOR- SERGENT 1

BELGIË

3/	1/							
SOLDAT		CAPORAL	CAPORAL- CHEF	SERGENT	PREMIER SERGENT	PREMIER SERGENT MAJOR	ADJUDANT	ADJUDANT- CHEF

SPANJE

3/						1/		
SOLDADO	SOLDADO PRIMERO	CABO	CABO PRIMERO	SARGENTO	SARGENTO PRIMERO		BRIGADA	SUBTENIENTE

1/: Rang komt niet voor 3/: Geen rangteken

6 MATERIEELHERKENNING

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn foto's opgenomen van materieel dat in gebruik is geweest bij het leger van het voormalige Joegoslavië (JNA). Dit materieel is in gebruik bij alle strijdende partijen. Herkenningstekens zijn niet altijd aangebracht. Ook buitgemaakt VN-materieel wordt gebruikt.

Hieronder staat per materieelsoort het wapen, gevolgd door het volgnummer in de map materieelherkenning (aanwezig bij kader) en de Joegoslavische bijnaam of een opmerking. Bij de foto's staat tussen haakjes het land van herkomst vermeld.

GEVECHTSTANKS

M18	A-01	HELLCAT
M36	A-02	JACKSON
M47	A-03	PATTON
M-84	A-04	
T-34	A-05	
T-54/55	A-06	
T-72	A-07	

PANTSERGEVECHTSVOERTUIGEN

BOV-VP	B-01
BRDM-2	B-02
BTR-50PU	B-03
BTR-60PU	B-04
BVP-M80-A	B-05
BVP-M80-AK	B-06
M60 P	B-07

M60 PB	B-07
M-86	B-08
MT-LBu	B-09
PT-76	B-10
TAB-71	B-11
TAB-77	B-12

ANTITANKSYSTEMEN

AT-1	C-01
AT-2	C-02
AT-3	C-03
AT-4	C-04
M60	C-05
MT-12	C-06
ZIS-3 (M-1942)	C-07

KANONNEN/HOUWITSERS

2S1	D-01
D-20	D-02
D-30	D-03
M 2	D-04
M 18/40	D-05
M-30	D-06
M37	D-07
M-46	D-08
M48	D-09
M56	D-10
M59	D-11
M65	D-12
M84	D-13
M 101	D-14
A-19 (M-1931/37)	D-15
SU-100	D-16

Tito bergkanon

NORA

MEERVOUDIGE RAKETWERPERS

M63	E-01	PLAMEN
M71	E-02	(enkelvoudige raketwerper)
M77	E-03	OGANJ
M87	E-04	ORKAN

MORTIEREN

M31	F-01
M57	F-02
M69A	F-03
M69B	F-04
M70	F-05
M74	F-06
M1990-SP	F-07
UBM-52	F-08

GRONDRAKETTEN

FROG-7B	G-01
---------	------

LUCHTDOELARTILLERIE

BOFORS 40L70	H-01	
BOV 3	H-02	
M-53/59	H-03	
M55	H-04	(enkel- en drieloops)
M75	H-05	
SA-6	H-06	
SA-7	H-07	
SA-9	H-08	
SA-13	H-09	
ZSU-57-2	H-10	

RAKETWERPERS

RB57	O-01	
M79	O-02	OSA
RBR M80	O-03	ZOLJA
RPG-22	O-04	

GRANAATWERPERS

AGS-17	P-01	PLAMYA
MGL	P-02	

ANTIPERSONEELSMIJNEN

MRUD	J-01	
PMA-1	J-03	M 15
PMA-2	J-05	
PMA-3	J-06	M 15
PMR-2A	J-10	
PMR-3	J-12	
PROM-1	J-15	
TM 100/500	J-17/18	

ANTITANKMIJNEN

TMA-1	K-05	TAM-1
TMA-2	K-06	TAM-2
TMA-3	K-07	TAM-3
TMA-4	K-08	TAM-4
TMA-5	K-09	
TMM1	K-12	
TMRP-6	K-13	

6.2 Gevechtstanks

M18 (VS) 'HELLCAT'

M36 (VS) 'JACKSON'

M47 (VS) 'PATTON'

M-84 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

T-34 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

T-54/55 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

T-72 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

6.3 Pantsergevechtsvoertuigen

BOV-VP (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

BRDM-2 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

BTR-50PU (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

BTR-60PU (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

BVP M80-A (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

BVP M80-AK (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M60 P (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M60 PB (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M-86 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

MT-LBu (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

PT-76 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

TAB-71 (ROEMENIË)

TAB-77 (ROEMENIË)

6.4 Anti-tanksystemen

AT-1 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

AT-2 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

AT-3 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

AT-4 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

M60 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

MT-12 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

ZIS-3 (M-1942) (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

6.5 Kanonnen/houwitsers

2S1 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

D-20 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

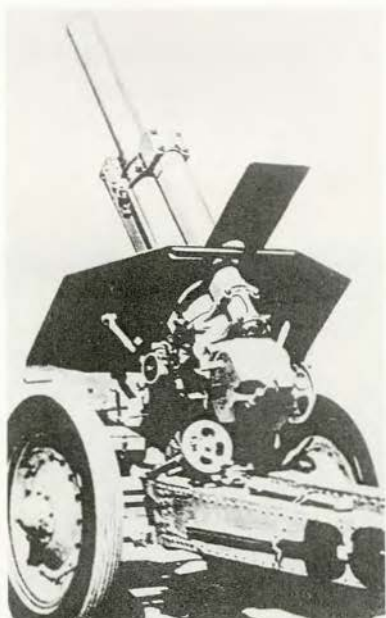
D-30 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M 2 (VS)

M 18/40 (DUITSLAND)

M-30 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

M46 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

M48 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M56 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M59 (VS)

M65 (VS)

M84 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M 101 (VS)

A-19 (M-1931/37) (VOORMALIGE SOVJET UNIE)

SU-100 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

6.6 Meervoudige raketwerpers (MRLS)

M63 'PLAMEN' (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

*M71 (ENKELVOUDIGE RAKETWERPER)
(VOORMALIG JOEGOSLAVIË)*

M77 'OGANJ' (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M87 'ORKAN' (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M31 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M57 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M69A (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M69B (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M70 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M74 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

*TAM 110 (VERVOERSMIDDEL M1990-SP MORTIER)
(VOORMALIG JOEGOSLAVIË)*

UBM-52 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

6.8 Grondraketten

FROG-7B (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

6.9 Luchtdoelartillerie

BOFORS 40L70 (ZWEDEN)

BOV 3 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M-53/59 (VOORMALIG TSJECHO-SLOWAKIJE)

M55 (ENKELLOOPS) (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M55 (DRIELOOPS) (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M75 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

SA-6 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

SA-7 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

SA-9 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

SA-13 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

ZSU-57-2 (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

6.10 Raketwerpers

RB57 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

M79 'OSA' (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

RBR M80 'ZOLJA' (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

RPG-22 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

6.11 Granaatwerpers

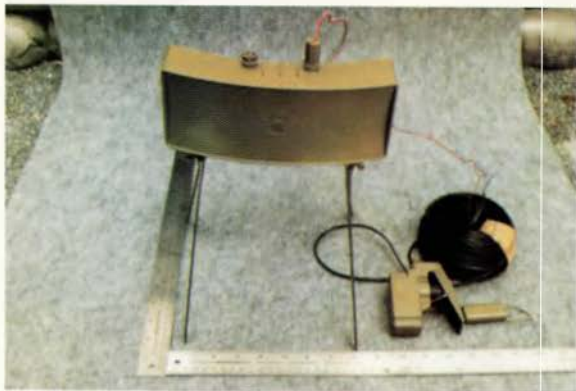
AGS-17 'PLAMYA' (VOORMALIGE SOVJET-UNIE)

MGL (ZUID-AFRIKA)

6.12 Antipersoneelsmijnen

In deze twee paragraaf zijn alleen de meest voorkomende mijnen opgenomen. Zie je mijnen die hier niet in staan, dan staan ze mogelijk wel in het materieelboek van de S-2 of commandant. Naast deze AP-mijnen die op allerlei plaatsen voorkomen (opritten, plassen, in bomen etc.), moet je ook altijd alert zijn op boobytraps. Lege huizen zijn vaak geboobytrapped en bijvoorbeeld ook rondslingerende 'souvenirs'. Haal bij ontdekking altijd een deskundige erbij!

MRUD (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

PMA-1 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

PMA-2 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

PMA-3 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

PMR-2A (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

PMR-3 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

PROM-1 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

TM-100/500 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

6.13 Antitankmijnen

TMA-1 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

TMA-2 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

TMA-3 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

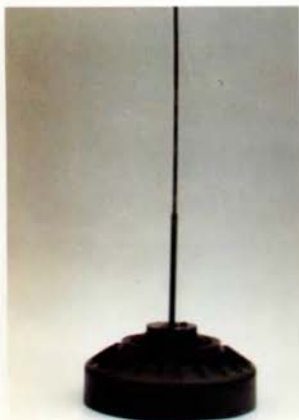
TMA-4 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

TMA-5 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

TMM-1 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

TMRP-6 (VOORMALIGE JOEGOSLAVIË)

TMRP-6 (VOORMALIG JOEGOSLAVIË)

**RULES OF ENGAGEMENT
UNPROFOR
VOOR LANDSTRIJDKRACHTEN
(19 juli 1993)
(t.b.v. Kaderleden)**

**RULES OF ENGAGEMENT UNPROFOR VOOR
LANDSTRIJDKRACHTEN
(19 JULI 1993) (t.b.v. Kaderleden)**

ALGEMEEN

1. Door middel van Rules of Engagement (ROE) heeft Commandant UNPROFOR bepaald wanneer en in welke mate geweld mag worden gebruikt. Alle militaire leden van UNPROFOR moeten zich aan deze regels houden.

2. De ROE zijn gegeven in de vorm van regels en opties op de wijze van toepassing van de regels. Afhankelijk van de omstandigheden zal de daartoe bevoegde ondercommandant bepalen welke optie van welke regel van kracht is.

3. Hieronder volgt, voor zover van belang, een Nederlandse vertaling van de ROE.

GEWELDSINSTRUCTIE

4. **Regel nr 01:
TOESTEMMING TOT HET DRAGEN VAN
WAPENS**

Optie A:
Het dragen van wapens is niet toegestaan.

Optie B:
Het dragen van wapens is toegestaan.

5. **Regel nr 02:
TOESTAND VAN HET WAPEN**

Optie A:
Wapens worden halfgeladen gedragen.

Optie B:
Wapens worden geladen en op veilig gesteld gedragen.

6. **Regel nr 03:
REACTIE OP VIJANDELIJKE DREIGING
MET GEWELD (zonder gebruik vuurwa-
pens)**

Optie A:
- Neem waar en rapporteer aan de naastho-
gere commandant.
- Trek terug teneinde te voorkomen dat de
eigen strijdkracht in een gevecht verwickeld
raakt.

Optie B:
- Neem waar en rapporteer en blijf ter plaatse.
- Stel u in verbinding met en onderhoud contact
met de strijdkracht(en) van de dreigende partij
en/of de betrokken plaatselijke autoriteiten.

Optie C:
- Neem waar en rapporteer en blijf ter plaatse.
- Waarschuw de agressor(en) dat indien nood-
zakelijk geweld zal worden gebruikt en de-
monstreer de bereidheid daartoe door middel
van passende middelen, **zonder vuur te
openen** (bijvoorbeeld door de wapens te
spannen, de eenheid te ontplooiën, enz.)

7. **Regel nr 04:
REACTIE OP VIJANDELIJK GEBRUIK VAN
VUURWAPENS**

Optie A:

- Neem onmiddellijk beschermende maatregelen.
- Neem waar en rapporteer.
- Waarschuw de agressor(en) dat indien noodzakelijk geweld zal worden gebruikt en demonstreer de bereidheid daartoe met passende middelen. Het geven van waarschuwingsschoten is toegestaan (zie IK GEWELDSINSTRUCTIE PUNT 3).

Indien de agressor niet ophoudt met de gewelddadige actie en de actie is levensbedreigend, kan de ter plaatse aanwezige commandant opdracht tot gericht vuur geven (overgang naar optie B).

Optie B:

- Na opdracht van de ter plaatse aanwezige commandant gericht vuren (ZIE IK GEWELDSINSTRUCTIE punt 2 en punt 5).
- Rapporteer de uitgevoerde actie.

Opmerking:

Bij zowel Optie A als Optie B zijn de volgende acties geoorloofd:

- * terugtrekken teneinde te voorkomen dat de eigen strijdkracht in een gevecht verweekeld raakt;
- * ter plaatse blijven en verdedigen;
- * uitbreken teneinde te ontsnappen en te voorkomen dat de eigen strijdkracht in een gevecht verweekeld raakt.

Afhankelijk van de omstandigheden zal de ter plaatse aanwezige commandant opdrachten geven en rapporteren.

8. **Regel nr 05:
REACTIE TER ZELFVERDEDIGING BIJ
VIJANDELIJK GEBRUIK VAN GEWELD**

In geval van zelfverdediging geldt altijd:

- Neem onmiddellijk beschermende maatregelen; en/of
- Vuur, zonder vooraf te waarschuwen, gericht terug (zie IK GEWELDSINSTRUCTIE, punt 3, tweede alinea).

9. **Regel nr 06:
TOESTEMMING TOT ONTwapENEN VAN
PARAMILITAIRES, BURGERS EN MILITAIRES**

Optie A:

Niet toegestaan.

Optie B:

Toegestaan indien het nalaten hiervan UNPROFOR verhindert zijn taak uit te voeren. Hierbij proportioneel en tot het strikt noodzakelijke geweld gebruiken. Het proportioneel en het strikt noodzakelijke geweld omvat ook het gebruik van vuurwapens voor zover de vijandelijke kennelijke bedoeling dit rechtvaardigt of een vijandelijke handeling wordt gepleegd.

10. **Regel nr 07:**
GECONTROLEERD GEBRUIK VAN EIGEN
WAPENSYSTEMEN

Optie A:

Het bemannen, in gereedheid brengen, verplaatsen en afvuren van de wapens in het bijzijn van de strijdkrachten van partijen in het conflict is verboden.

Optie B:

Vooraf bepaalde handelingen (zie opmerking) zijn in het bijzijn van de strijdkrachten van partijen in het conflict toegestaan.

Opmerking:

De vooraf te bepalen handelingen zijn hieronder opgesomd en moeten worden afgekondigd door middel van het bijbehorende cijfer:

- (1) Wapens openlijk bemannen
- (2) Wapens verplaatsen
- (3) Afvuren van wapens
- (4) Andere handelingen (nader te bepalen)

11. In de normale, dagelijkse situatie gelden de volgende ROE:

- Regel Nr 1, Optie B
- Regel Nr 2, Optie A
- Regel Nr 3, Optie B
- Regel Nr 4, Optie A
- Regel Nr 5, Permanent
- Regel Nr 6, Optie A
- Regel Nr 7, Optie A

12. Voor Bosnië-Herzegovina zijn met ingang van 19 juli 1993 tot nader order van kracht:

- Regel Nr 1, Optie B
- Regel Nr 2, Optie A
- Regel Nr 3, Optie C
- Regel Nr 4, Optie A
- Regel Nr 5, Permanent
- Regel Nr 6, Optie B
- Regel Nr 7, Optie B (1, 2, 3)

UNPROFOR

**GEBRUIK VAN GEWELD VOOR
NL-PERSONEEL
BIJ DE UITVOERING VAN
VN-OPERATIES
IN HET
VOORMALIG JOEGOSLAVIE**

REGELS

1. ALGEMENE REGELS

- a. In de regel is het gebruik van geweld alleen toegestaan ter zelfverdediging.
Onder zelfverdediging wordt verstaan:
De verdediging van eigen of andermans lichaam, eerbaarheid of goed tegen ogenblikkelijke aanranding.
- b. In alle omstandigheden moet u het geweld beperken tot het geweld dat strikt noodzakelijk is.

*VUURWAPENS MOGEN ALLEEN WORDEN
GEBRUIKT ALS UITERSTE MIDDEL.*

2. HET VUUR OPENEN BIJ ZELFVERDEDIGING

- a. U mag het vuur openen tegen een persoon uitsluitend indien hij/zij een vijandige handeling pleegt of op het punt staat een vijandige handeling te plegen die naar alle waarschijnlijkheid levensbedreigend is en er geen andere manier is om de handeling te doen ophouden.

Voorbeelden van handelingen die - steeds afhankelijk van de omstandigheden - als levensbedreigend kunnen worden aangemerkt:

- (1) Een wapen afvuren of op het punt staan een wapen af te vuren.
- (2) Springstof - inclusief brandbommen - plaatsen, tot ontploffing brengen of werpen.

REGELS

(3) Opzettelijk met een voertuig op een persoon inrijden terwijl er geen andere manier is hem of haar af te stoppen.

b. U mag het vuur ook openen tegen een persoon indien:

- (1) **Hij/zij probeert eigendommen of installaties die u bewaakt in bezit te nemen of te beschadigen, en**
- (2) **Er geen andere manier is om dit te voorkomen.**

3. WAARSCHUWEN VOORAF IN GEVAL VAN VUROPENING BIJ ZELFVERDEDIGING

U bent verplicht voor u gericht schiet mondeling en zonodig met schoten in de lucht te waarschuwen dat u gericht zult schieten tenzij men met de gevaarzettende handeling ophoudt.

De waarschuwing blijft achterwege indien:

- a. Het geven van een waarschuwing tot gevolg kan hebben dat u of ieder ander persoon gedood wordt of ernstig verwond raakt, of
- b. U of anderen in de onmiddellijke nabijheid met vuurwapens wordt aangevallen.

4. WAARSCHUWINGSPROCEDURE

- a. U waarschuwt door te roepen:
in het Engels:

REGELS

1. **"UN! stop or i fire"**
of in het Servokroatisch:
"ujedinjene nacije! stani ili putsam"
(Uitspraak: jedinyene natsiye! Stani 'ili' putsam).
 - b. Herhaal zonedig en zo mogelijk de waarschuwing
 - c. Geef één of enkele schoten in de lucht af.
 - d. Als de waarschuwingen er niet toe leiden dat men met de gevaarzettende handeling ophoudt mag u gericht schieten.

5. VUROPENEN ANDERS DAN TER ZELFVERDEDIGING

Anders dan voor zelfverdediging mag het vuur worden geopend indien:

2.
 - a. **Met geweldadige middelen wordt getracht een eenheid van unprofor te verhinderen haar opdracht uit te voeren, en**
 - b. **De commandant van die eenheid opdracht geeft het vuur te openen.**

6 BEPERKING OP GEBRUIK VAN GERICHT VUUR

Als u het vuur moet openen moet u:

- a. Alleen gerichte schoten afgeven en in beginsel schot voor schot schieten; automatisch vuur alleen in uiterste noodzaak **en**
- b. Niet meer schoten lossen dan strikt noodzakelijk **en**
- c. Alle mogelijke maatregelen nemen om niemand anders dan uw doelwit te raken.

8.1 PARAAATHEIDSFASEN

UNPROFOR hanteert onderstaande paraatheidsfasen :

Fase 1	Betekenis/Aktie
GROEN	Normale, alledaagse status.
GEEL	Voorzorgsmaatregelen nemen. Verdubbeling van diensten. Uitsluitend noodzakelijke verplaatsingen uitvoeren. Reserves op notice zetten. Verloven kunnen worden ingetrokken.
ROOD	Algeheel alarm. Alle posten bezet. Reserves onmiddellijk inzetbaar. Checkpoints afsluiten. Observatieposten voor zover opgedragen bezet.

8.2 INCIDENTELE WIELVERPLAATSING

AANDACHTSPUNTEN:

- ID-card op man.
- Minimum aan bagage en geld meenemen.
- Zorg dat voertuiguitrusting voor vertrek gecontroleerd is.
- Min. 2 x 24 uren voedselpakket + 5 liter water per persoon.
- Brander.
- Slaapzak.
- Zaklamp.

- Extra brandstof.
- Kaart+kompas.
- Kogelwerend vest+helm+wapen+gasmasker.
- Onderhoud voor gebruik.
- Rupsvoertuigen kunnen sneller stoppen dan wielvoertuigen houd dus afstand.
- Volg alle militaire aanwijzingen op; eerdere verkenningen kunnen omleidingen tot gevolg hebben gehad.
- Gedrag in gevaarlijke zone:
 - raam open, stereo uit, luisteren naar schoten en granaten.
 - geen gordels om tbv snel uitstijgen.
 - passagiers zorgen voor waarneming rondom.

8.3 Gedrag bij roadblocks/checkpoints

Roadblocks/checkpoints komen in veel verschillende vormen voor en worden door alle partijen gebruikt.

Sommige roadblocks/checkpoints bestaan alleen uit enkele palen over de weg met enkele soldaten erbij, terwijl het ook wel voorkomt dat er meer voorzieningen zijn getroffen, zoals wachthuisjes e.d. Ook oliedrums worden gebruikt als blokkade. Vaak is de omgeving van zo'n roadblock voorzien van mijnen in allerlei vormen en in veel gevallen worden mijnenplanken gebruikt om het verkeer tegen te houden. Een roadblock is vaak op de doorgaande weg door een mijnenveld geplaatst.

Een aantal kenmerken van roadblocks:

- antitank en antipersoneelsmijnen langs de weg
- antitank geschut en machine geweren in opstelling
- allerlei obstakels op de weg, bijvoorbeeld: auto's, palen, ijzeren staven, prikkeldraad etc
- variërend aantal bewakers.

De navolgende informatie is bedoeld als richtlijn. In iedere situatie moet u bovenal uw gezond verstand gebruiken met als hoofddoel: PERSOONLIJKE VEILIGHEID.

1. Zorg dat u te allen tijde de ID-card op de man heeft.
2. Indien u een checkpoint nadert pas dan uw snelheid aan maar stop niet, tenzij de weg wordt geblokkeerd.
3. Laat uw ID-card zien als men hierom vraagt, maar geef deze nooit af.
4. Als de situatie dit toelaat vraag dan de ID-card van de checkpoint-wacht en noteer naam, nummer en organisatie.
5. Blijf het liefst in het vtg. Wanneer men u opdracht geeft uw vtg te verlaten vraag dan waarom (in Servo-Kroatisch: 'zasto'). In de meeste gevallen zult u elkaar niet verstaan (ook niet in het Engels of Duits). Laat in ieder geval de achterkant van uw ID-card lezen.
6. Wanneer u hierna toch dringend wordt verzocht uw voertuig te verlaten, doe dit dan maar blijf bij het vtg.
7. Als de checkpoint-wacht eist het vtg te doorzoeken, vertel hem dan dat hij het recht niet heeft (in het Servo-Kroatisch: 'Nisi u Pravu' (niessi joe praavoe)).
8. Als de checkpoint-wacht uw vtg toch doorzoekt: **blijf bij hem en zie er op toe dat niets wordt weggenomen.**
9. Als er artikelen uit het vtg worden gehaald of als u wordt gefouilleerd en bezittingen van u worden in beslag genomen, protesteer dan met: 'Nisi u Pravu'.
10. Als u op enige wijze wordt bedreigd met geweld: verzet u niet. Uw eigen veiligheid is meer waard dan welk artikel dan ook.
11. Indien er meer wordt gevraagd dan uw ID-card, noteer dan tijd, plaats en indien mogelijk de eenheid of bevolkingsgroep op het checkpoint zodat later pogingen tot teruggave en/of protest kunnen worden gedaan.
12. Blijf altijd kalm en gedisciplineerd, gebruik uw gezond verstand en neem geen enkel risico. Laat u niet uitdagen.

13. Neem aan bagage alleen het hoogst nodige mee. Dit geldt zeker ook voor geld.

8.4 Optreden ingeval van sluipschutters (Snipers)

- ga direct in dekking
- eenieder neemt een bev pos in
- controleer op evt gew en doden
- doe melding aan hoger echelon
- raak niet in paniek
- terugvuren volgens ROE
- c pleegt otvem
- c brieft het pers over zijn plan.

8.5 Artillerie-/Mortiervuur

- a. Indien op eigen locatie:
- dekking zoeken
 - alarmeren
 - verplaatsen naar bunker
 - melden aan hoger echelon.
- b. Tijdens gemotoriseerde verplaatsing:
- d.m.v. snelheid verhogen zo snel mogelijk uit het vuur komen
 - bij schemer en duisternis lichten doven
 - min 5 minuten doorrijden tot een beschutte plaats is bereikt
 - indien weg geblokkeerd, dekking zoeken onder vtg met helm, scherfwerend vest en wapen
 - melden aan hoger echelon.

8.6 Hinderlaag

- a. Indien weg geblokkeerd en/of schoten in front:

- commandant doet melding aan hoger ech
 - wiel vtgn opsluiten en rechts van de weg parkeren
 - dekking zoeken onder de vtgn met helm, scherfwerend vest en wapen
 - evt terug vuren
 - pers mag zich niet in het zijterrein begeven
 - c maakt zich kenbaar als UN-eenheid.
- b. Indien schoten van de flank:
- versnellen om zo spoedig mogelijk uit vuurlinie te komen.

8.7 Verboden handelingen

8.7.1 ALGEMEEN

- a. Deze regeling is van toepassing op alle Nederlandse militairen, die naar het buitenland zijn uitgezonden in het kader van de uitvoering van een Crisisbeheersingsoperatie (CBOPS).
- b. De Nederlandse straf- en tuchtwetgeving is van toepassing op de Nederlandse militair die voor de uitoefening van de dienst in het buitenland verblijft.
- c. Een Nederlandse militair maakt zich bovendien schuldig aan een strafbaar feit uit het Wetboek van Militair Strafrecht indien hij/zij een feit begaat dat strafbaar is gesteld in een buitenlandse wet doch niet in de Nederlandse wetgeving.
- d. De militair dient zich ervan bewust te zijn dat bepaalde vergrijpen, die in Nederland (nog) tuchtrechtelijk worden afgedaan bij operaties in het buitenland een militair misdrijf kunnen opleveren, omdat in die omstandigheden eerder sprake kan zijn van schade aan

of te duchten schade voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie.

8.7.2 ALCOHOLGEBRUIK

- a. Het is de militair verboden tijdens de hem opgedragen werkzaamheden en/of diensten, pauzes van ten hoogste drie uur daaronder begrepen, alcoholhoudende dranken te gebruiken.
- b. De militair is in zijn algemeenheid gehouden het gebruik van alcoholhoudende dranken zodanig te beperken, dat bij de aanvang van de werkzaamheden en/of de dienst het gebruik ervan een behoorlijke dienstuitoefening niet in de weg staat.
- c. Bestuurders van (dienst)voertuigen dienen het gebruik van alcoholhoudende drank zodanig te beperken dat zij onder alle omstandigheden in staat dienen te zijn het voertuig **naar behoren** te besturen. De bepalingen omtrent het rijden onder invloed uit de Wegenverkeerswet zijn onverkort van toepassing.
- d. Alcoholhoudende dranken mogen alleen worden genuttigd op de plaatsen die daarvoor door de (plaatselijke/Contingents-) commandant zijn aangewezen.

8.7.3 MAJOR OFFENCES

a. **Algemeen**

Onverminderd het gestelde onder punt 1. 'Algemeen' zijn door de overkoepelende internationale organisaties bepaalde vergrijpen als 'major offences' aangeduid (zie hieronder). Uitgangspunt is hierbij dat bij constatering hiervan aangifte zal worden gedaan bij de

KMar/MP en vervroegde repatriëring kan plaatsvinden.

b. Verdovende middelen

- (1) Het aanwezig hebben, vervaardigen, binnen of buiten het grondgebied van Nederland brengen, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken of vervoeren van hennepprodukten (soft-drugs), alsmede van hard-drugs wordt beschouwd als een 'major offence', met de onder 8.7.3.a. genoemde gevolgen.
- (2) Het gebruik van de onder (1) genoemde middelen is verboden. Indien geen procesverbaal kan worden opgemaakt op grond van het onder (1) gestelde, doch er wel sprake is geweest van het gebruik van deze middelen vindt zo nodig tuchtrechtelijke correctie en vervroegde repatriëring plaats.

c. Wapens en munitie

- (1) Het invoeren, uitvoeren, doorvoeren, voorhanden hebben, kopen of in onderpand geven van:
 - * wapens (dus ook stiletto's, boksbeugels, wurgstokken, replica's voor bedreiging of afdreiging geschikt, e.d.)
 - * onderdelen van wapens
 - * munitie en
 - * onderdelen van munitiezoals opgenomen in de Wet wapens en munitie wordt beschouwd als een 'major offence' met de onder punt 8.7.3.a. genoemde gevolgen.

NOOT: Het hierboven gestelde is uiteraard niet van toepassing op het voorhanden hebben en dragen van door Defensie of de overkoepelende internationale organisatie ter beschikking gestelde wapens en/of munitie.

- (2) Bij constatering van het voorhanden hebben van (onderdelen van) wapens en/of (onderdelen van) munitie in strijd met de buitenlandse wetgeving, doch niet strafbaar ingevolge de Wet wapens en munitie dient inbeslagname te volgen. Voor zover de inbeslagname niet geschiedt door een opsporingsambtenaar dient overdracht aan deze zo spoedig mogelijk plaats te vinden.
Bij recidive vindt tevens vervroegde repatriëring plaats.

d. **Verhandelen van PGU**

- (1) Het is verboden om (delen van) PGU weg te geven of te verhandelen. Bij constatering hiervan zal aangifte worden gedaan bij de KMar/MP terzake van diefstal en/of verduistering.
- (2) Indien de KMar/MP (Hulpofficier van Justitie) na deze aangifte verder afziet van het opmaken van een proces-verbaal kan de commandant het vergrijp tuchtrechtelijk afdoen (Art. 79 WMT).
- (3) Indien door de KMar/MP een **volledig** proces-verbaal wordt opgemaakt, vindt vervroegde repatriëring en strafrechtelijke vervolging plaats.

e. **Zwarte handel**

- (1) Het drijven van handel met de lokale bevolking is ten strengste verboden. Onder handel drijven wordt verstaan:
 - (a) verkopen aan
 - (b) doorverkopen aan
 - (c) ruilen met de lokale bevolking van goederen welke via de overkoepelende internationale organisatie zijn verkregen.
- (2) In de gebieden waar een internationaal handels-embargo van kracht is, is alle handel verboden, ook in rookwaar en alcoholhoudende drank.

(3) **Taxfree artikelen**

De in een taxfree-shop gekochte artikelen zijn in beginsel bestemd voor persoonlijk gebruik.

Het verhandelen van de in een taxfree-shop gekochte artikelen is ten strengste verboden.

- (4) Bij constatering van de hierboven genoemde feiten vindt vervroegd repatriëring plaats.

f. **Misdrijven tegen de zeden**

De militair ten aanzien van wie door de KMar/MP een proces-verbaal wordt opgemaakt terzake van een misdrijf tegen de zeden (verkrachting, feitelijke aanranding, schending van de eerbaarheid, e.d.) wordt te allen tijde vervroegd gerepatriëerd.

8.7.4 OVERIGE STRAFBARE FEITEN

Met betrekking tot de militair ten aanzien van wie door de KMar/MP een proces-verbaal wordt opgemaakt terzake van een misdrijf, anders dan in punt 8.7.3 bedoeld, zal per geval afhankelijk van de aard en de omvang van de zaak worden beslist of vervroegde repatriëring dient plaats te vinden. Indien in een dergelijk geval sprake is van schade aan of te duchten schade voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie vindt vervroegde repatriëring in ieder geval plaats.

**INSTRUCTIEKAART IK 5-137
AMMUNITION AWARENESS
MUNITIE VEILIGHEID
VOOR UIT TE ZENDEN TROEPEN**

WAT TE DOEN BIJ AANTREFFEN VAN EEN VERDACHT VOORWERP?

BASIS - VEILIGHEIDSREGELS

- **BLIJF ER AF !!! (BOOBY - TRAP)**
- **MARKEER DE VINDPLAATS**
 - Zorg dat anderen er afblijven
- **WAARSCHUW JE COMMANDANT**
 - Rapporteer minimaal met behulp van een verkorte melding (zie blad 6 van deze IK)

Signalen, die wijzen op mogelijke aanwezigheid van mijnen en andere explosieven

- Beschadigde voertuigen
- Gewonde of dode dieren (skeletten)
- Dode mensen en dieren zonder zichtbare oorzaak, **GAS !!**
- Gebied dat door de lokale bevolking wordt gemeden
- Al of niet geïmproviseerde markeringsmiddelen
- Aanwezigheid van verpakkingsmateriaal voor munitie
- Verdachte voorwerpen zoals veiligheidspennen en plastic of rubber beschermdopjes
- Struikeldraden of electriciteitsdraden
- Achtergelaten goederen, zoals koffers, uitrustingsstukken, wapens, voertuigen of andere waardevolle voorwerpen
- Graafsporen (opgebroken wegdek)
- Uitstekende antennes van mijnen, of staartstukken van mortiergranaten, raketten, bommen enz.

**ALLES WAT AFWIJKT VAN HET NORMALE
IS EEN TEKEN VAN GEVAAR**

Hoe te verplaatsen in een mijn - gevaarlijk gebied

- Win vooraf zoveel mogelijk informatie in (stafkaarten, mijn - overlays enz.)
- Houdt afstand (voertuigen minimaal 50 m, personeel minimaal 25 m)
- Vraag om informatie aan de plaatselijke bevolking
- Gebruik alleen wegen en paden die dagelijks in gebruik zijn
- Gebruik zo mogelijk, alleen wegen met een verhard wegdek
- Maak een sanitaire stop **op** de weg en **niet naast** de weg
- Ga niet !! van de weg als die is vernield, **voordat** de omleiding is "geveegd"
- Verplaats zo mogelijk door rotsachtig terrein buiten gebaande wegen, mijnen zijn hier moeilijk te verbergen
- Beperk verplaatsingen bij duisternis tot het absolute minimum
- Blijf weg bij verlaten gebouwen en mijd overwoekerde akkers
- Blijf zoveel mogelijk in het spoor van je voorganger
- **Waar één mijn is liggen er méér**

**HET NIET VOLGEN VAN DE VEILIGHEIDSRREGELS KAN
EEN DODELIJK MIJNONGEVAL TOT GEVOLG HEBBEN**

Hoe te handelen als men een mijn ontdekt

- Sta stil !
- Waarschuw de rest van het personeel
- Loop terug in je eigen voetafdrukken naar veilig gebied
- Als je voetafdrukken niet zichtbaar zijn, keer dan prikstappend terug naar veilig gebied
- Markeer duidelijk het gevaarlijk gebied, indien nodig met geïmproviseerde middelen
- Rapporteer bevindingen aan je commandant

Hoe te handelen in een mijnenveld

MET EEN RIJDEND VOERTUIG

- Stop het voertuig !
- Rapporteer je locatie (radio) aan je commandant en wacht in het voertuig op assistentie

Indien géén contact met je commandant:

- **NIET** keren !!
- **NIET** achteruit rijden !!
- Stap **NIET** uit het voertuig !!
- **Klim** uit het voertuig op het dak of in de laadbak en vervolgens achter in het spoor
- Loop **in het spoor** uit het mijnenveld
- Rapporteer aan je commandant en wacht op assistentie (Genie/EOD)

MET EEN NIET RIJDEND VOERTUIG

- Rapporteer je locatie (radio) aan je commandant en wacht op assistentie

Indien géén contact met commandant:

- Stap **NIET** uit het voertuig
- Klim uit het voertuig op het dak of in de laadbak en vervolgens achter in het spoor
- Loop in het spoor uit het mijnenveld
- Alle inzittenden verlaten het voertuig op dezelfde manier, met intervallen van 25 m
- Markeer duidelijk het gevaarlijk gebied, indien nodig met geïmproviseerde middelen
- Meld bevindingen aan je commandant

Hoe te handelen bij een mijnongeluk

TE VOET

- **STA STIL, DENK NA, REN NIET** naar het slachtoffer !!
- Er kunnen nog meer mijnen en/of valstrikken liggen !!
- Rapporteer het ongeval (radio) en vraag om assistentie
- Ga prikstappend naar het slachtoffer, markeer je route
- Prik minimaal 50 cm mijnenvrij rondom het slachtoffer
- Verleen het slachtoffer eerste hulp (PAMAN ABS)
- Prik een mijnenvrij pad terug naar veilig gebied (je stappen zijn kleiner met iemand op je rug)
- Laat het slachtoffer liggen als professionele, medische hulp snel ter plaatse kan zijn
- Zorg in afwachting van hulp, voor een groter mijnenvrij pad naar en rondom het slachtoffer

MET EEN VOERTUIG

- Stop onmiddellijk (ook de voertuigen die volgen)
- Rapporteer het ongeval (radio) en vraag om assistentie

JE ZIT ZELF IN HET GETROFFEN VOERTUIG

- **Blijf in het voertuig en verleen eerste hulp**

JE ZIT IN EEN VAN DE VOLG - VOERTUIGEN

- **STOP HET VOERTUIG, DENK NA, REN NIET** naar het slachtoffer
- Prik een mijnenvrij pad naar het spoor voor je, of klim over de neus van het voertuig, naar het spoor
- Loop in het spoor naar het getroffen voertuig, klim erin en verleen eerste hulp aan de slachtoffers
- Prik een mijnenvrij pad rondom het voertuig en verleen zo nodig eerste hulp aan slachtoffers buiten het voertuig

Verkorte melding aangetroffen explosief

- WIE** - Door wie aangetroffen
WAAR - Waar aangetroffen (coördinaat in 8 cijfers)
WAT - Type en aantal aangetroffen
WANNEER - Dtg aantreffen explosieven
HOE - Naderingswegen en/of contactpersoon die de exacte locatie kan aanwijzen en weet hoe het explosief gemarkeerd is
-

Explosieven verkenningsrapport

ALFA

- 1) Naam, rang, nr, onderdeel
- 2) Dtg inslag of plaatsing explosief (indien bekend)
- 3) Dtg aantreffen

BRAVO

- 1) Coördinaat ligplaats (8 cijfers)
- 2) Benaderingsmogelijkheid ligplaats
 - a) te voet: onmogelijk/redelijk/goed
 - b) per vtg: onmogelijk/redelijk/goed

CHARLIE

- 1) Bekend explosief
 - a) benaming
 - b) aantal
- 2) Onbekend explosief
 - a) vorm
 - b) totale lengte
 - c) lengte lichaam
 - d) diameter
 - e) andere kenmerken
 - f) nauwkeurigheid van metingen
 - (1) gemeten
 - (2) nauwkeurige schatting
 - (3) grove schatting, vanaf méér dan 5 m
 - g) kleur
 - h) merken
 - j) zichtbare ontstekers (voor-, achter-, of zijkant)
 - k) externe aansluitingen
- 3) Niet op het maaiveld liggende explosieven
 - a) bewijsmateriaal in de directe omgeving van het inslagpunt
 - b) diameter inslagpunt
 - c) nauwkeurigheid van metingen
 - (1) gemeten
 - (2) nauwkeurige schatting
 - (3) grove schatting, vanaf méér dan 5 m

DELTA

- 1) is de omgeving geëvacueerd (ja/nee)

ECHO

- 2) Zijn er andere veiligheidsmaatregelen genomen, welke
- 1) Alle overige van belang zijnde informatie. Indien meer explosieven van dezelfde soort, hier aantallen vermelden

Aantekening

9.1 MAATREGELEN VOOR INZET VAN PERSONEEL EN VOERTUIGEN BIJ KOUD WEER

9.1.1. Te nemen maatregelen.

a. Specifieke controles/maatregelen voor inzet van voertuigen

- luchtfilter in winterstand;
- ruitewisserbladen/ruitesproeiers (incl. reservoir) indien vastgevroren ontdooien met ruitenontdooier;
- evt. ruitewisserbladen 's avonds vrij zetten van de voorruit;
- vastgevroren sneeuw/ijs boven op de laadbakzeilen voor aanvang rit verwijderen;
- verlichting (zien en gezien worden);
- antivries koelsysteem motor;
- waterslangen (incl. kachel) en aansluitingen;
- accu's/start, laad en ontstekingscircuit;
- V-snaren;
- luchtdrukremsystemen (condens aftappen; vorstbeveiligers vullen met antivries);
- smeermiddelen;
- brandstoffen/brandstoffilters reinigen/waterbestanddelen aftappen/brandstofleidingen schoonblazen/evt. toevoegingen;
- bandenspanning met 0,2 at verhogen;
- permanente modificaties nazien;
- sneeuwkettingen (controle);
- portierrubbers droog houden (evt. insmeren met talkpoeder c.q. inspuiten met siliconen spray);
- aanwezigheid afdekhoes voor- en zijruit;
- aanwezigheid hoes voor koppelingsmechanisme.

NB Nooit ontdooien met heet water; zonodig wel met heet water in plastic zak!!

b. Specifieke voertuiguitrusting

- sneeuwschep;
- zachte veger om sneeuw van het voertuig te verwijderen;
- oranje knipperlicht;
- bus de-icing;
- flexibele slang voor uitlaatverlenging.

c. Gebruikelijke veiligheidsuitrusting personeel in koudweergebieden dus ook chauffeurs en bijrijders

- winterkleding (cpl);
- slaapzak;
- messtins / bestek;
- toiletgerei;
- verdere uitrusting/artikelen cfm de orders.

d. Rijstijl

- rijden al dan niet met sneeuwkettingen afhankelijk van omstandigheden;
- op sneeuw altijd met ingeschakelde voorwielaandrijving rijden;
- snelle stuuruitslagen vermijden;
- grotere afstand tot voorligger bewaren;
- ritmisch pompend remmen;
- bij het oprijden van een helling aan de voet reeds de juiste versnelling kiezen; schakelen op een gladde helling kan ongewenst koersveranderingen tot gevolg hebben;
- bij het 'helling-af' rijden zoveel mogelijk op de motor afremmen;
- langzaam en behoedzaam wegrijden;
- geef weinig gas;
- bij een koude start, beheerst wegrijden teneinde de motorslijtage te beperken. Als volgt handelen: Starten, even stationair draaien, wegrijden en voertuig met weinig belasting bij middelhoog toerental op temperatuur laten komen.

e. Voertuig wegzetten na laatste rit ('s avonds)

- voertuig zo mogelijk horizontaal parkeren met de motor-

- kap van de wind af, evt de wielen op stro om vastvriezen te voorkomen;
- voor- en zijruithoes aanbrengen;
 - deuren/ramen en laadbakzeilen goed sluiten;
 - voertuig niet op de handrem zetten, doch in de eerste versnelling; dit om vastvriezen van de handrem te voorkomen en tevens om het moeilijke inschakelen van de wisselbak te voorkomen bij zeer strenge koude;
 - aanhangwagens met behulp van hulpblokken blokkeren.

NB Indien de temperatuur lager wordt dan -15°C is het aan te bevelen om bij die voertuigen welke 'stand-by' zijn, b.v. ziekenauto's elke 2 uur de motor op te warmen door deze te laten draaien met verhoogd stationair toerental (handgas 155 o/m). Hiervan kunnen uitgezonderd worden die voertuigen die zijn uitgerust met een thermostatisch geregeld motorverwarmingssysteem.

9.1.3. Maatregelen ter voorkoming van CO-vergiftiging

Afhankelijk van de situatie dienen de nodige maatregelen getroffen te worden ter voorkoming van CO-vergiftiging. Onder meer zijn de volgende maatregelen te treffen:

- zorg dragen voor ruime ventilatie, zodanig dat de uitlaatgassen niet om en in het voertuig blijven hangen;
- aanbrengen van flexibele verlengstukken op de uitlaatpijpen, zodat de uitlaatgassen in de open lucht kunnen verdwijnen;
- zich ervan overtuigen dat de uitlaatgassen niet door het voertuig zelf naar binnen worden gezogen; (ventilator motor/ventilator kachel);
- zich ervan overtuigen dat het uitlaatsysteem van het voertuig niet defect is.

NB DE BESTE BESCHERMING TEGEN KOOL-MONOXYDE-VERGIFTIGING IS BEHOORLIJKE VENTILATIE

Slapen in stilstaande voertuigen met draaiende motoren is dan ook **LEVENSGEVAARLIJK**

9 1.4. Voorkomen CO-vergiftiging

Vooraf in koudweergebieden zal het voorkomen dat bij stilstaande voertuigen de motoren blijven draaien t.b.v.:

- enige verwarming;
- motoren niet 'door en door' koud laten worden;
- opladen van de radio- en voertuigbatterijen.

Bij het ingesneeuwd raken van het voertuig is de mogelijkheid tot CO-vergiftiging aanwezig.

Gezien de gevaren is het verboden om in voertuigen met draaiende motoren te slapen. Ook het slapen in cabines van voertuigen is verboden ook al draaien de motoren niet.

Er dient niet alleen rekening te worden gehouden met de uitlaatgassen van de motor van het voertuig, maar ook met de uitlaatgassen van de motorvoorverwarmingsapparatuur, aggregaten, laadbakverwarming en verwarming waterwagens. De risico's zijn dezelfde.

9.2 HYGIËNE TE VELDE

9.2.1. ALGEMEEN

Primitieve omstandigheden, zowel tijdens oefeningen als in oorlogstijd, kunnen leiden tot een aanmerkelijke afname in gevechtskracht van de individuele soldaat en tot een afna-

me van de gevechtswaarde van de eenheid als geheel.

Het is daarom belangrijk dat op elk niveau:

- Het personeel meer bewust wordt gemaakt, door middel van instructie en oefening, van het belang van individuele hygiëne te velde.
- Met dit belang met name **het handhaven en herstellen van de gevechtskracht** wordt gediend.
- De commandanten beseffen dat zij verantwoordelijk zijn voor:
 - het **welzijn** van de troep;
 - het **toezicht** op het gebied van de hygiëne te velde.

9.2.2. HYGIËNE VAN DE INDIVIDUELE MILITAIR

Persoonlijke hygiëne

De term 'persoonlijke hygiëne' kan leiden tot het misverstand dat het hier gaat om persoonlijke, dus privé aangelegenheden van de individuele militair; iets dat hij kan doen of nalaten.

In feite geldt, juist op dit gebied, het tegenovergestelde. Militaire meerderen zijn **verplicht** hun toezichthoudende taak met betrekking tot het welzijn van de eenheid uit te oefenen; de militaire arts is verplicht hen daarin bij te staan en te adviseren.

Zo zijn de ontsteking aan de vinger van de soldaat-kok of de wormeieren onder zijn nagels niet slechts een 'persoonlijke aangelegenheid' maar kunnen deze een aanzienlijk gevaar voor de eenheid als geheel vormen.

Persoonlijke hygiëne vormt een essentieel onderdeel van maatregelen tot het voorkomen en indammen van epidemieën. Ziekten die kunnen voorkomen en zich epidemisch kunnen verspreiden zijn o.a.:

- Difterie, besmettelijke leverontsteking, griep, bacteriële hersenvliesontsteking, longontsteking, voedselvergiftiging, kinderverlamming, loopgraafkoorts, dysenterie, tyfus en paratyfus alsmede aandoeningen als de ziekte van Bang, ziekte van Weil, miltvuur en Q-koorts.

Deze ziekten zijn niet alleen een gevaar voor de individuele militair maar ook voor de inzetbaarheid van de gehele eenheid.

Uit de geschiedenis blijkt, dat infectieziekten vaak meer slachtoffers veroorzaakten dan oorlogsverwondingen.

Aspekten van persoonlijke hygiëne

De persoonlijke hygiëne omvat:

- gezond leven;
- verzorging en training van het lichaam;
- hygiënische organisatie van de dagelijkse activiteiten;
- indien mogelijk een evenwichtige verdeling tussen de drie fasen van de dag:
 - slaap/rust;
 - werk;
 - actieve ontspanning.

Juist in oorlogstijd zijn slaap en rust gedurende gevechtspauzes en bij langere onderbrekingen, actieve ontspanning zoals sport etc. een absolute noodzaak voor het handhaven van een optimale conditie c.q. gevechtskracht. Een eerste vereiste voor een gezonde levenswijze cq ernstige spanningen is onthouding van, of tenminste vermindering van het gebruik van stimulerende middelen, zoals nicotine en alcohol.

Lichaamsverzorging

Lichaamsverzorging betreft vooral de huid als organische barrière tegen het milieu en de lichaamsopeningen als potentiële overbrengers en verspreiders van besmettelijk materiaal (faeces, sputum, urine).

De functie van de huid als barrière tegen ziektekiemen neemt af als deze beschadigd raakt door trauma's, verbranding, vergiftiging door chemicaliën of door straling.

De beschadigde huid die tevens besmet is, is niet in staat haar beschermende en temperatuur-regelende taak uit te voeren.

Verzorging van de huid, haren en nagels is niet alleen nodig om de individuele gezondheid te waarborgen, maar ook om **de gemeenschap te beschermen tegen besmettelijke ziekten.**

De minimale vereisten voor de dagelijkse lichaamsverzorging zijn:

- handen wassen;
- wassen van het lichaam;
- tanden poetsen;
- scheren;
- haren bij voorkeur kort knippen.

Handen wassen met water en zeep voor elke maaltijd en na elk bezoek aan toilet of latrine.

Het wassen van het gehele lichaam of een douche, eventueel met koud water, bijvoorbeeld met gebruikmaking van een improvisatiedouche. In elk geval, zo mogelijk dagelijks wassen.

Washandjes kunnen beter niet worden gebruikt omdat ze een bron van ziektekiemen kunnen worden. Na elke wasbeurt moet de huid met een handdoek worden drooggewreven, omdat vochtige delen van de huid gevoelig zijn voor schimmelinfecties.

Tanden poetsen na elke maaltijd, tenminste voor het slapen gaan, desnoods op geïmproviseerde wijze.

Aangetaste tanden kunnen leiden tot ernstige gezondheidsschade (hart, nieren en gewrichten).

Tanden poetsen betekent het beschermen tegen infecties en verval in de mond.

Reiniging dient te worden gedaan met een tandenborstel en drinkwater (of gekookt water) door de tanden een aantal minuten te borstelen met een verticale beweging van het tandvlees naar de tanden en kiezen, (de z.g. rood-wit techniek).

Alle voedselresten dienen grondig te worden verwijderd.

Als er geen tandpasta voorhanden is, is keukenzout een uitstekende vervanging.

Wanneer men geen tandenborstel heeft moet men de vingers gebruiken. De ruimten tussen de tanden kunnen ook, indien nodig, worden gereinigd met naaigaren.

Onder deze omstandigheden dient men na de maaltijd de mond gedurende twee minuten te spoelen met drinkwater met zout (2 theelepels per liter).

NB: De tandenborstel in verband met besmettingsgevaar niet uitlenen, slechts door één persoon gebruiken.

Dagelijks scheren

Elektrisch scheren is in oorlogs- en oefenomstandigheden niet altijd mogelijk. Voor het dagelijkse natscheren kan men warm water en een zeepoplossing gebruiken in plaats van scheercrème. Gebruikt men koud water of scheert men zelfs met een droog scheermesje dan kan de huid makkelijk beschadigd raken.

NB: Om infectieziekten, zoals serum-hepatitis (leverontsteking) te vermijden mag het scheermes slechts door één persoon worden gebruikt.

Haarverzorging

Lang haar kan onder veldomstandigheden moeilijk worden gereinigd. Daardoor vormt het een ideale verzamelplaats voor hoofdluizen. Bovendien bedreigt lang haar de veilig-

heid van de militair (slecht aansluitend gasmasker en algemeen gevaar van ongevallen).

Om die redenen moet het haar kort worden gehouden om onder alle omstandigheden de nek, slapen, ogen en oren vrij te houden en om het gasmasker veilig te laten aansluiten.

Het haar moet dagelijks worden gekamd en ten minste eenmaal per week gewassen met shampoo of zeep.

Knippen en reinigen van vinger- en teennagels

Vingernagels moeten extreem kort worden gehouden.

In het bijzonder na elk bezoek aan de latrine moet de militair zijn handen wassen.

Lange teennagels kunnen aanleiding geven tot verwonding van de tenen; vooral bij marsen levert dit problemen op.

Er moet speciaal op worden gelet dat het uiteinde van de nagel van de grote teen recht wordt afgeknipt.

Rond afgeknipte nagels groeien in; dit kan leiden tot nagelbedontsteking die de marsvaardigheid van de militair ernstig kan verminderen.

Voetverzorging

Aan de voeten moet bijzondere aandacht worden besteed. Ze dienen dagelijks te worden gewassen met koud water; drie keer per week met zeep, maar nooit direkt voor een mars.

Vooraf de plooien tussen de tenen moeten zorgvuldig worden gereinigd en gedroogd. Na een mars is het belangrijk de voeten na het wassen te masseren.

De sokken moeten elke dag worden verwisseld. Uitsluitend **DROGE** sokken aantrekken. Natte sokken kunnen problemen aan de voeten veroorzaken en meehelpen aan de ontwikkeling van voetschimmel (en in koude omstandigheden van loopgraafvoet).

Bij jeuk tussen de tenen (vooral tussen de 3e en 4e of 4e

en 5e teen) moet de onderdeel-arts worden geraadpleegd vanwege de waarschijnlijkheid van voetschimmel.

Bij voetschimmel moeten schoenen en sokken tegen schimmel worden behandeld. Hiervoor moet een anti-schimmelstof worden opgelost in water, bv. een 3,5% formalineoplossing waarin de sokken moeten worden gewassen om herbesmetting te voorkomen. Schimmel in de laarzen wordt bestreden door de gevechtslaarzen met lappen gedrenkt in formalineoplossing 3 tot 4% te behandelen. Laat dit enige uren inwerken.

9.2.3 HYGIËNE VAN KLEDING EN UITRUSTING

Algemeen

De functie van het uniform heeft in de loop van de geschiedenis een belangrijke verandering ondergaan. Vroeger was de primaire functie het kunnen herkennen van vriend of vijand. De 'uniformiteit' van het huidige gevechtstenue heeft voornamelijk een functionele betekenis.

Eisen te stellen aan militaire kleding:

- aangepast zijn aan de eisen van het gevecht;
- bescherming tegen weersinvloeden;
- bestand tegen mechanische en chemische slijtage (extreme temperatuursinvloeden/vlamwerend);
- comfortabel en licht om te dragen.

Het reinigen van de kleding

Vuile kleding vermindert voornoemde eigenschappen of doet ze te niet. Daarom moet de kleding regelmatig grondig worden gereinigd en eventueel voorbehandeld. Aan de buitenkant is de kleding blootgesteld aan vocht, stof, vuil en chemische middelen, bacteriën en kleine beestjes.

Aan de binnenkant komt de kleding door de huid in aanraking

met transpiratie, vet, huidschilfers en bacteriën. Vooral bij nat weer dringt vuil diep door, laten naden op den duur los en wordt de structuur van het weefsel aangetast. Daarom moet de kleding nooit langer dan noodzakelijk worden gedragen.

Het reinigen van kleding bv. binnengevechtspak, buitengevechtsjas bij voorkeur bij droog weer, door:

- regelmatig te wassen, of te stomen c.q. te vervangen;
- de los uitgehangen kleding uit te kloppen.

Speciale aandacht moet worden besteed aan het reinigen van zakken en zomen, dus de plaatsen waar kleine 'beestjes' zich bij voorkeur plegen te verbergen.

Vetvlekken worden verwijderd door herhaaldelijk wrijven met bv. toiletpapier of ander absorberend papier; vooral niet met vetoplossende middelen (benzine e.d.).

Bloedvlekken moeten zo snel mogelijk **met water** worden verwijderd. Zo mogelijk de bovenkleding buiten uithangen.

Direct zonlicht heeft een kiemdodend effect op kleding. Ondergoed moet tenminste 30 minuten worden gewassen, indien mogelijk in water van 95°C. (hiertoe kan het 4e vat van het 3-vaten systeem met een dompelaar worden gebruikt). Indien geen waspoeder beschikbaar is kan zeep worden gebruikt. Na het wassen moet worden gespoeld in schoon water.

Wollen sokken mogen nooit in heet water worden gewassen vanwege krimpen. Ze dienen te worden gekneed in lauw zeepwater vervolgens spoelen in schoon water, samenknijpen (niet wringen), en opgehangen om te drogen.

De slaapzak:

Voor het in de slaapzak kruipen moet de militair zijn bovenkleding en schoenen uitdoen (meenemen in de slaapzak).

Na gebruik moet de slaapzak binnenste-buiten worden

opgehangen, gedroogd en uitgeklopt. Dit vanwege condensvorming die gedurende de slaap plaatsvindt.

9.2.4 HET AANPASSEN VAN DE KLEDING AAN HET KLIMAAT EN HET WEER

Algemeen

Zelfs met de modernste materialen is geen kleding te maken die voor alle klimaats- en weerscondities geschikt is. Een aantal lagen kleding, los over elkaar gedragen, geeft een betere bescherming tegen de kou (dankzij de ertussen zittende isolerende luchtlagen) dan een enkel dik kledingstuk.

Bij strenge vorst meerdere lagen ondergoed aantrekken. In de koudste tijden van het jaar is het vooral belangrijk om droge kleding te dragen. Vochtige materialen geleiden de lichaamswarmte sneller naar de omringende lucht dan droge materialen. Dit werkt onderkoeling en plaatselijke bevriezingen in de hand.

Bij inspanning zoveel kleding uittrekken dat overmatig transpireren wordt voorkomen. Voor natte kleding geldt in het algemeen: *drogen zodra mogelijk*.

Bij warm weer vocht opnemende luchtige kleding dragen met daaronder ondergoed dat regelmatig wordt verwisseld. Vooral bij een hoge relatieve luchtvochtigheidsgraad is het dragen van luchtige kleding prettiger dan werken met ontbloot bovenlijf.

9.3 PREVENTIE VAN KOUDELETSELS

Algemeen

Koudeletsels en andere problemen door koude veroorzaakt,

kunnen worden voorkomen. Het dragen van koudweerkleding is echter niet genoeg. Men moet ook een aantal regels zorgvuldig in acht nemen.

Zorg goed voor de voeten

Van alle lichaamsdelen zijn de voeten het moeilijkst warm en droog te houden. Te velde dient men minstens 5 paar sokken bij zich te hebben.

Men dient altijd een paar sokken extra warm en droog te houden door ze tussen de kleding te dragen.

Teneinde te voorkomen dat er vocht problemen ontstaan, moet men minstens elke acht uur het volgende doen:

- naar een warme plaats gaan;
- gevechtslaarzen en sokken uittrekken;
- de voeten goed drogen, vooral tussen de tenen;
- de voeten poederen;
- de voeten ongeveer 5 minuten lang masseren;
- droge sokken aantrekken;
- de binnenkant van de laarzen droogwrijven en deze weer aantrekken;
- beter nog is andere, droge gevechtslaarzen aandoen.

Om de voeten warm te houden, moet men:

- Geen knellende laarzen en/of nauwe sokken dragen.
- In beweging blijven! Als men niet loopt, krijgt men gegarandeerd koude voeten. Indien lopen niet mogelijk is moet men kniebuigingen maken, looppas op de plaats maken, de tenen voortdurend bewegen, voeten af en toe op tillen. Zo wordt de bloedcirculatie bevorderd.

Zorg voor de handen:

- De handen moeten zo veel mogelijk bedekt worden gehouden.
- Men moet geen handschoenen of wanten dragen die te nauw zijn.

- Koude handen kunnen worden gewarmd door deze onder de bovenkleding in de oksels of tegen het onderlichaam te houden.
Ook kan men de vuisten afwisselend ballen en ontspannen of de armen rondzwaaien.
- In extreme koude nooit met blote handen metaal aanraken. De huid met onderliggend weefsel kan dan onmiddellijk bevriezen en er ontstaat een zelfde soort letsel als bij verbranding van de huid.

Juist gebruik van de militaire kleding (koudweerkleding):

- Schone kleding dragen.

Vuile kleding = koude kleding! Vuil en vet verkleinen het isolerend vermogen van het weefsel. Zij nemen immers de plaats in van de lucht tussen de vezels. De kleding begint te geleiden en lichaamswarmte kan op die manier ontsnappen.

- Voorkomen dat men gaat zweten.

Ook zweet verkleint het isolerend vermogen van de kleding. Wanneer men zich toch moet inspannen, moet men kledingstukken los maken om koude lucht binnen te laten. Met een paar knopen, een enkele rits of klittebandsluiting beginnen.

Heeft men het daarna nog warm, dan moet men een kledinglaag uittrekken. Niet zweten, maar ventileren.

Het is beter het een beetje koud te hebben dan te zweten.

- Ruimzittende lagen dragen.

Het is erg belangrijk dat de koudweerkleding ruim zit en uit meerdere lagen bestaat. De lucht tussen de lagen werkt isolerend en de bloedcirculatie wordt niet gestremd.

Goede bloedcirculatie helpt koudeletsels voorkomen.

- *Het koudweertenuue is als volgt opgebouwd:*
 - 1e laag: onderbroek, hemd.
 - 2e laag: lange onderbroek, hemd met lange mouw.
 - 3e laag: binnenjas, binnenbroek.
 - 4e laag: isojas en -broek.
 - 5e laag: buitenjas, buitenbroek.

Het aantal lagen dat men draagt, is afhankelijk van het persoonlijke koudegevoel in relatie met de lichaamsactiviteit.

Bedekking van het hoofd

Teneinde zoveel mogelijk lichaamswarmte vast te houden, moet men het hoofd bedekt houden. 70% à 80% van de lichaamswarmte ontsnapt via het onbedekte hoofd. Gebruik indien is toegestaan de 'muts 'koud weer'.

9.4 PREVENTIEVE MAATREGELEN TEGEN WARMTELETSELS

Temperatuur, vochtigheid, activiteit en kleding zijn de belangrijkste factoren van invloed op onze warmte huis-houding. De preventie zal dus in dit hoofdstuk hierop zijn gericht.

Acclimatisering

Enige preventie is mogelijk door ervoor te zorgen dat het lichaam zich aanpast aan de warme omgeving. Voor een wezenlijke acclimatisering is een periode van 2 weken nodig met een geleidelijke opvoering van de mate van blootstelling aan hitte en van lichamelijke inspanning. De aanpassing gaat binnen twee weken verloren als het lichaam niet regelmatig wordt blootgesteld aan hoge temperaturen.

Aanpassing komt tot stand door een veranderde zweetklierwerking en efficiëntere bloedcirculatie. De zweetproductie is hoger en begint al bij lagere temperaturen. Tevens transpireert men over een groter oppervlak en bevat het zweet minder zout.

Kleding

Houd rekening met enerzijds de beschermende eigenschappen van kleding en anderzijds de belastende eigenschappen. Maak een verantwoorde keuze in het voorschrijven van het tenue.

Zorg dat kleding ook aan de hygiënische eisen blijft voldoen.

Voedingstoestand

Gedurende warmteomstandigheden zal de eetlust mogelijk afnemen. De energiebehoefte is dan ook minder. Toch is het regelmatig gebruik van lichte maaltijden, bv. soep of hartigheid, van belang voor het op peil houden van het zoutniveau en de voedingstoestand van het lichaam.

Activiteit

Pas de activiteit aan de warmtebelastende omstandigheden aan. Vermijd activiteiten in de tijden waar piektemperaturen voorkomen (tussen 12.00 en 14.00 uur A-tijd).

Water

Onmisbaar bij warmtebelastingsomstandigheden is een goede watervoorziening gecombineerd met een juist drinkbeleid. Training op rantsoenering van water is niet zinvol. Afgezien van het feit dat mensen met vochttekort onbetrouwbaar gaan functioneren wordt de kans op het verkrijgen van een warmteletsel sterk verhoogd.

Bij een hoge warmtebelasting kan de vochtbehoefte oplopen tot 2 liter water per uur in de heetste periode van de dag. Bij matige lichamelijke inspanning en gemiddelde weersomstandigheden zal de waterbehoefte een 1/2 liter per uur bedragen. Het is dan het beste om de 20 à 30 minuten te drinken. Dorst is geen goede maat voor de hoeveelheid water die men moet drinken om in de vochtbehoefte van het lichaam te voorzien. Belangrijk is daarom een bindend drinkbeleid te hanteren. Kort voor de aanvang van de actie drinkt men verplicht een hoeveelheid water; minimaal 0,3 l.

NB: Te lang ervoor drinken geeft urineproductie.
Tijdens het uitvoeren van de opdracht worden dan regelmatig kleine hoeveelheden gedronken en na de actie moet men weer veel drinken. Enige indicatie voor de waterbehoefte geeft de volgende tabel:

GEMIDDELD WATERGEBRUIK*)

WERK- BELASTING	Luchttemperatuur lager dan 30°C	Luchttemperatuur hoger dan 30°C
licht werk (bureau)	5 liter/24 uur	6 liter/24 uur
matig zwaar werk (marsen)	7 liter/24 uur	9 liter/24 uur
zwaar werk (graven)	9 liter/24 uur	13 liter/24 uur

*) Water: bedoeld wordt de totale vochtconsumptie dus inclusief thee, soep, koffie, frisdrank etc.

Bedenk dus altijd:

- 1) zorg voor voldoende drinkwater! Laat personeel eventueel 2e veldfles verstrekken.
- 2) Zorg voor voldoende waterpunten.
- 3) Controleer of men frequent drinkt.
- 4) Controleer of de juiste hoeveelheid gedronken wordt.

Zout

Wees voorzichtig met het teveel gebruiken van zout. Teveel zout houdt vocht vast in het lichaam en belemmert de transpiratie. Daarmee wordt de kans op een warmteletsel groter.

Door het transpireren gaat echter zout verloren. De beste

manier om het lichaam van extra zout te voorzien is via de voeding. Sla daarom geen maaltijden over. Alleen bij geringe voedselopname en zware inspanning wat zout toevoegen aan het drinkwater (2 zouttabletten of ¼ theelepel zout per liter). Zouttabletten altijd oplossen in water. Nooit zouttabletten op de tong leggen en met water wegspoelen. Er kunnen dan maagklachten ontstaan.

Warmteblootstelling

Probeer door organisatorische maatregelen de blootstelling aan warmte te minimaliseren:

- de hoogste temperaturen komen voor tussen 12.00 en 14.00 uur.
- Bij temperaturen boven 30°C en zwaar werk is een aangepast werkrooster aan te bevelen.
- werken in de zon moet worden vermeden: maak gebruik van de schaduw.
- Gvt dragen is beter dan werken met ontbloot bovenlijf. Pas kleding aan omstandigheden aan. Door het niet dragen van het hoofddekseel kan veel warmte ontsnappen. Loop echter ook niet langdurig met ontbloot hoofd in de stralende zon daar er dan juist weer vergrote kans is op het ontstaan van warmteletsels.

Alcohol

Gebruik van alcohol verhoogt de kans op warmteletsels doordat met urine extra vocht uitgescheiden wordt. Alcoholconsumptie moet, bij extreme warmtebelasting dan ook sterk worden afgeraden.

* Wi
lat

STRESS EN GEVECHTSSTRESS

Stress kan zich onder vele omstandigheden ontwikkelen.

- Gevechtsstress is een bijzondere vorm van stress en ontstaat voor, tijdens en na militaire crisis- of oorlogssituaties.

- OORLOGS- OF VERGELIJKBARE OMSTANDIGHEDEN VER-
OORZAKEN MEER SPANNING DAN WELKE TRAINING OOK.

- Dit geldt voor iedere militair, voor ondersteunende en operationele eenheden. Je kunt in tijden van oorlog of ander militair optreden iets moeten doen of zien waardoor je je gespannen en onprettig gaat voelen.

- Geestelijke en lichamelijke fitheid helpen je die vermoeidheid aan te kunnen, maar je zult toch angst en andere nare gevoelens hebben na crisissituaties.

- Stress uit zich in bepaalde lichamelijke en psychische verschijnselen. Deze verschijnselen zijn het natuurlijke gevolg van een moeilijke opgave en het werken onder gevaarlijke en zware omstandigheden.

- Herken de symptomen van stress. De meesten van jullie zullen enkele van deze symptomen af en toe hebben. Enkeligen zullen vaker meer symptomen vertonen. Toch kan een ieder van jullie nog steeds een effectieve militair zijn die een extra inspanning kan leveren en kan overleven.

* Als
tel

Zorg dat je weet hoe je de gevolgen van stress zo klein mogelijk kunt houden. Zowel voor jezelf als voor je maten is dit van groot belang.

Zorg dat je bestand bent tegen spanning

HERKENNEN

NORMALE, VAKER VOORKOMENDE SYMPTOMEN VAN STRESS

Lichamelijke symptomen van stress

- * Spanning; jeuk, pijn; trillen, friemelen met dingen.
- * Koud zweet; droge mond; bleke huid; moeite met scherp zien.
- * Opvliegerig; schrikreacties bij plotselinge geluiden of beweging.
- * Hartkloppingen; mogelijk duizeligheid/licht in het hoofd.
- * Hyperventileren: te vaak ademen tot vingers en tenen gaan tintelen, verkrampen en gevoelloos worden.
- * Misselijkheid; eventueel overgeven.
- * Diarree of opstopping; meer dan regelmatig urineren.
- * Onmiddellijk het in je broek doen bij gevaar.
- * Vermoeidheid; uitgeput gevoel; iedere beweging kost moeite.
- * "Verre", gejaagde blik ("op oneindig").

Geestelijke en emotionele symptomen van stress

- * **Angst; gespannen, vol zorgen, het ergste verwachten.**
- * **Geïrriteerdheid; vloeken, klagen, snel iemand lastig vallen.**
- * **Moeite om de aandacht erbij te houden, vergeten van details.**
- * **Moeite met denken, praten, communiceren.**
- * **Moeite met slaap; wakker worden uit slechte dromen.**
- * **Verdriet; tranen, huilen om dode en gewonde kameraden.**
- * **Negatieve gevoelens over fouten of datgene dat moest worden gedaan.**
- * **Woede; door leiders in de steek gelaten voelen.**
- * **Beginnend verlies van zelfvertrouwen en vertrouwen in de eenheid: ongeloof, achterdocht, wantrouwen.**

Veel militairen vertonen deze lichamelijke of emotionele verschijnselen maar kunnen nog steeds goed functioneren en hun taken uitvoeren.

WAT TE DOEN TEGEN STRESS BIJ JEZELF OF JE MAAT

- * Richt je op de taak van je team, volg de vaste orders.
- * Denk eraan dat je zult slagen; praat daarover.
- * Besef dat stress normaal is en dat anderen er ook last van hebben; maak er grappen over.
- * Houd contact met de rest van je groep; blijf praten.
- * Informeer naar de feiten bij je directe chef; trek geen overhaaste conclusies; hecht geen geloof aan geruchten.
- * Wees lichamelijk fit; houd je conditie op peil.
- * Ken en oefen ZHKH.

* Wanneer de tactische situatie en de veiligheid het toelaten:

- Drink veel en deel het (maar bewaar alcoholische dranken voor wanneer het echt veilig is).
- Bereid voedsel en deel het.
- Besteed veel aandacht aan de verzorging van jezelf (wassen, scheren, zonodig je afdrogen of koelte c.q. warmte zoeken).
- Praat over wat er gebeurd is met je maten en ook met je directe chef; zet alles op een rijtje; ruim misverstanden uit de weg.
- Deel verdriet; praat over persoonlijke zorgen ook met je directe chef; denk erover te gaan praten met een hulpverlener of als deze niet is mee uitgezonden, één van de daarvoor aangewezen sleutel-functionarissen.
- Tracht zoveel mogelijk slaap te krijgen; doe wanneer het maar even kan een dutje en probeer verloren slaap zoveel mogelijk in te halen. Neem de tijd om volledig te ontwaken.
- Blijf actief wanneer je niet rust (sport, wapenonderhoud, kaartspelen e.d.).

* Als de stress NIET VERMINDERT NA GOEDE RUST, vertel dat dan je directe chef.

HERSTEL VAN STRESS EN GEVECHTSSTRESS

- * Er zijn zoveel spanningen tijdens acties, dat zelfs de meest fitte militairen zo gespannen kunnen raken dat ze tijdelijk een probleem (of een gevaar) vormen voor het team.
- * Alhoewel het verschillende vormen kan aannemen, is het 'slechts' stress. Na rust treedt snel verbetering op. Soms zullen jij of je kameraden naar een eenheid in de achterhoede moeten om die rust te krijgen.
- * Als dat gebeurt, weet dan dat het team erop rekent dat je snel terugkomt. Verwelkom anderen bij terugkomst en verwacht dat ze weer al hun taken uitvoeren.
- * Wees niet verbaasd of bezorgd indien tekenen van stress (zoals opvliegerigheid en slechte dromen) nog een tijdje doorgaan nadat je thuis bent gekomen. Ook dat is normaal.

HET IS EEN NORMALE
REACTIE OP EEN
ABNORMALE SITUATIE

Uitgave: Afdeling Individuele Hulpverlening
Koninklijke Landmacht

PROCEDURE FOR RADIO COMMUNICATION

1. PREPARATIONS

- a. Check the power source and cables to ensure power supply.
- b. Check the antenna and cables ensuring tight and correct connection to the radioset.
- c. Connect the audio accessories and check the functioning of switches

2. TRANSMITTING, GENERAL INSTRUCTIONS

- a. Make your message brief but precise.
 - b. Break the message into sensible passages with pauses between.
 - c. Make sure no-one else is transmitting at the same time.
 - d. When transmitting maintain high standard of articulation, normal rhythm and moderate volume. Do not shout.
 - e. Avoid excessive calling and unofficial voice procedures.
 - f. Hold the microphone close to your mouth.
-

3. PHONETICS

- a. The international phonetic alphabet listed below shall be used.
- b. Numerals shall be transmitted digit by digit except round figures as hundred and thousands.

Letter	Phonetic Alphabet	N numeral	Spoken as
A	ALFA	Ø	ZERO
B	BRAVO	1	WUN
C	CHARLIE	2	TOO
D	DELTA	3	THREE
E	ECHO	4	FO-WER
F	FOXTROT	5	FI-YIV
G	GOLF	6	SIX
H	HOTEL	7	SEVEN
I	INDIA	8	ATE
J	JULIET	9	NINER
K	KILO	Examples: 12 WUN TOO 44 FO-WER-FO-wer 90 NINER ZERO 136 WUN THREE SIX 500 FI-YIV HUNDRED 7000 SEVEN THOUSAND 16 000 WUN SIX THOUSAND 1478 WUN FO-WER SEVEN ATE 19A WUN NINER ALFA	
L	LIMA		
M	MIKE		
N	NOVEMBER		
O	OSCAR		
P	PAPA		
Q	QUEBEC		
R	ROMEO		
S	SIERRA		
T	TANGO		
U	UNIFORM		
V	VICTOR		
W	WHISKEY		
X	X-RAY		
Y	YANKEE		
Z	ZULU		

4. PROCEDURE WORDS (PROWORDS)

A pro-word is a word or phrase which has been given a special meaning in order to speed up the handling of messages.

The only authorized pro-words are listed below:

PROWORD	MEANING
ACKNOWLEDGE	Confirm that you have received my message and will comply. (WILCO)
AFFIRMATIVE	Yes/Correct
NEGATIVE	No/Incorrect
ALL AFTER ...	Everything that you (I) transmitted after ... (Keyword)
ALL BEFORE ...	Everything that you (I) transmitted before... (Keyword)
CORRECT (THAT IS CORRECT)	What you have transmitted is correct, you are correct.
CORRECTION	<ol style="list-style-type: none"> a. An error has been made in this transmission. I will continue with the last word (group) correctly transmitted. b. An error has been made in this transmission. The correct version is... c. That which follows is a corrected version in answer to your request for verification.
WRONG	Your last transmission was incorrect. The correct version is...
DISREGARD THIS TRANSMISSION - OUT	This transmission is an error. Disregard it. (This proword shall not be used to cancel any message that has been already completely transmitted and for which receipt or acknowledgement has been received.)
DO NOT ANSWER - OUT	Station(s) called are not to answer this call, acknowledge this message, or otherwise to transmit in connection with this transmission.

PROWORD	MEANING
SILENCE - SILENCE - SILENCE! SILENCE LIFTED	Cease all transmission in this net immediately. Will be maintained until lifted. Silence is lifted. The net is free for traffic.
END OF MESSAGE - OVER (OUT) END OF TEXT	This concludes the message just transmitted (and the message instructions pertaining to a formal message). The textual part of a formal message ends. Stand by for the message instructions immediately following.
FETCH ...! ...SPEAKING	I wish to speak on the radio to that person (appointment title). ... Requested person is now using the radio by himself.
FIGURES	Numerals or numbers will follow. (This proword is not used with the callsigns, time definitions, grid references, bearings, distances, etc., especially in fixed-form reports).
FROM TO THIS IS ...	a. THIS IS... b. The originator of this formal message is indicated by the address designation immediately following. The addressees whose designations will immediately follow are to take action on this formal message. This transmission is from the station whose designation immediately follows.
MESSAGE MESSAGE FOLLOWS	I have message for you. A formal message which requires recording is about to follow.
OVER	This is the end of my turn of transmitting. A response is expected. Go ahead, transmit.

PROWORD	MEANING
OUT OUT TO YOU -	This is the end of my transmission to you. No answer or acknowledgement is expected. Do not answer, I have nothing more for you. I shall now call another station.
READ BACK! I READ BACK	Repeat the entire following transmission back to me exactly as received. The following is my reply to your request to read back.
SAY AGAIN! I SAY AGAIN	a. Repeat all of your last transmission. b. Followed by identification data ALL AFTER, ALL BEFORE, WORD AFTER, WORD BEFORE etc. it means: Repeat... (portion indicated). I am repeating my transmission or portion indicated.
SEND! SEND YOUR MESSAGE!	Go ahead with your transmission. Go ahead, transmit: I am ready to copy.
..SPEAK SLOWER! I SPELL	Reduce the speed of your transmission. (Normally used in connection with request for repetition). I shall spell the next word, group or equivalent phonetically. (Not used when transmitting coded messages.)
RELAY TO ... RELAY THROUGH...	Transmit the following message to all addressees or to the address designation immediately following. Send this message through callsign ...
THROUGH ME MESSAGE PASSED TO ...	I am in contact with the station you are calling. I can act as a relay station. Your message has been passed to ...

PROWORD	MEANING
ROGER	I have received your last transmission satisfactorily.
ROGER SO FAR?	Have you received this part of my message satisfactorily?
WILCO	I have received your message, understood it, and will comply. (To be used only by the addressee) ROGER and WILCO are never used together.
UNKNOWN STATION	The identity of the station calling or with whom I am attempting to establish communication is unknown.
VERIFY	Verify entire message (or portion indicated) with the originator and send verified version. To be used only at discretion of or by the addressee to which the questioned message was directed.
I VERIFY	That which follows has been verified at your request and is repeated. To be used only as a reply to VERIFY.
WAIT-WAIT-WAIT	I must pause for a few seconds.
WAIT-OUT	I must pause longer than some seconds, and will call you again when ready.
WORD AFTER ...	The word of the message to which I have reference is that which follows ...
WORD BEFORE...	The word of the message to which I have reference is that which precedes ...
WORDS TWICE	Communication is difficult. Transmit (ting) each phrase (group) twice. This proword can be used as an order, request or as information.

5. INFORMAL MESSAGE AND CONVERSATION

ALFA - FROM CHARLIE - MESSAGE - OVER

FROM ALFA - SEND - OVER

FROM CHARLIE - MESSAGE - WATCH FOR FALLEN ROCKS ON BIRKET ROAD I SPELL - BRAVO INDIA ROMEO KILO ECHO TANGO - BIRKET - OVER

FROM ALFA - WILCO - OUT

6. REPORTING THE QUALITY OF RECEPTION

Following phrases shall be used when initiating or answering queries concerning signal strength and readability.

RADIO CHECK What is my signal strength and readability, how do you read me?

YOU ARE
(I READ YOU) Your signal strength and readability is as follows ...

SIGNAL STRENGTH:

LOUD Your signal is excellent.

GOOD Your signal is good.

WEAK I can hear you with difficulty.

VERY WEAK I can hear you with great difficulty.

NOTHING HEARD I cannot hear you at all.

READABILITY:

CLEAR Excellent quality.

READABLE Good quality. No difficulties in reading you.

DISTORTED I have troubles in reading you because of distortion.

WITH INTERFERENCE I have troubles in reading you due to interference.

UNREADABLE I can hear that you transmit but I cannot read you at all.

If the station requesting a Radio check is loud and clear the proper reply is 'ROGER', e.g.

52 FROM 11 - RADIO CHECK - OVER

52 - ROGER - OVER

11 - ROGER - OUT

7. FORMAL MESSAGE

Formal message shall be transmitted in following sequence:

1. Preliminary call (ALPHA - FROM CHARLIE - MESSAGE - OVER)
2. Proword: MESSAGE FOLLOWS (SEND YOUR MESSAGE)
3. Transmission orders (READ BACK, RELAY) if any
4. Precedence (FLASH, IMMEDIATE, PRIORITY, ROUTINE)
5. Security classification
UNCLASSIFIED, UN-RESTRICTED, UN-CONFIDENTIAL, UN-SECRET
6. The originator's message number
7. Date-Time-Group (140930 Z Aug)
8. Originator (FROM followed by originator's callsign)
9. Addressee (TO followed by addressee's callsign)
10. Information (TO followed by info addressee's callsign)
11. TEXT BEGINS
12. Subject (and reference if any)
13. The actual text
14. END OF TEXT in case the final instructions are to follow otherwise END OF MESSAGE
15. Proword OUT if no answer is required otherwise OVER

This voice procedure has been designed for radio communications training during UN-courses. It should not be considered as the one and only authorized voice procedure.

10.2 OMGANG MET DE PERS

1. Als een journalist of camerateam uw eenheid bezoekt verwijs deze dan door naar uw commandant of communicatie-functionaris. Na zijn toestemming is het goed de volgende gedrags- en spelregels te hanteren.

- (a) Spreek open en eerlijk. Speel geen (stoere) rol. Lieg nooit (bij het volgende gesprek wordt uw gejak doorgeprikt).
- (b) Geef kort en zakelijk antwoord op een vraag. Wacht op de volgende vraag. Als er een stilte valt is het de zorg van de journalist die op te vullen. Begin dus niet op eigen initiatief te 'ratelen'.
- (c) Praat gewone-mensen-taal. Stel u voor dat u in de familiekring iets moet uitleggen. Geen militaire afkortingen, geen twijfelachtige soldatenaanduidingen (bv voor voedsel), geen onderdeelsgesprek.
- (d) Probeer niet leuk te doen met zelfspottende grappen over de landmacht of uw eenheid. De journalist snapt daar niets van. En het publiek ook niet. Wie neemt nu zijn eigen werk niet serieus...
- (e) Schaam u niet te zeggen dat u iets niet weet. Zeg niet zo maar wat. Verschuil u zeker niet achter de kreet 'geheim'. Verwijs naar voorlichter of commandant.
- (f) Laat u niet prikkelen of boos maken door scherp-gestelde en uitdagende vragen. Boosheid levert antwoorden op waar u spijt van krijgt. Blijf vriendelijk, maar houd vast aan wat u wilt zeggen.
- (g) Spreek alleen over het niveau dat u kunt overzien. Voor de groep(scommandant) is dat dus de groep. Praat over die zaken waarin u deskundig bent; niet over de opdracht voor de hogere eenheid (cie, bat, brig, VN). U mist het overzicht en kent de laatste ontwikkelingen niet. Verwijs naar commandant.

- (h) Treed bij voorkeur niet op (politiek) beleidsterrein. De keuze van aangeschaft materieel, een uitzending in VN-verband, is een zaak van minister en Tweede Kamer. Andere belangrijke beslissingen - welke eenheid, samenstelling - worden genomen door de bevelhebber. U bent militair en voert uit. Over het algemeen geldt: hoe hoger uw functie en dus verantwoordelijkheid, hoe dichter bij het beleid, des te voorzichtiger gaat u om met uw persoonlijke (kritische) mening.
- (i) Vermijd 'als privé-persoon' antwoord te geven op een (politieke) vraag. De status van KL- of VN-militair kunt u niet als een jasje uittrekken. In de kolommen of op het scherm verschijnt nooit een prive-meneer De Vries, maar altijd de militair.

KORTOM:

1. Behandel journalisten steeds vriendelijk en voorkomend.
2. Spreek alleen met journalisten die worden begeleid.
3. Informeer eerst uw commandant of communicatiefunctionaris als een persvertegenwoordiger onaangekondigd verschijnt.
4. Toon u in uitspraken, houding en gedrag een trots lid van een fitte, professionele eenheid.
5. Vertel geen leugentjes; die komen toch uit.
6. Spreek uitsluitend over zaken op het eigen niveau.
7. Geef geen mening over (politieke) voornemens of beslissingen. De militair krijgt een opdracht en voert die uit.
8. Ga niet zelfstandig perscontacten aan; het is niet toegestaan.
9. Leg een probleem voor aan de commandant, niet aan de pers.
10. Bedenk steeds: ik bepaal het gezicht van de Koninklijke landmacht. Ik ben de landmacht ...

10.3 ONGEVALLEN RAPPORTAGE

In geval van een ongeval dient de volgende rapportage aan het hoger echelon te worden gedaan.

- WIE : WIE IS ER GEWOND/OVERLEDEN
NAAM EN VOORLETTERS
RANG EN REGISTRATIENUMMER
- WAT : AARD VAN DE VERWONDING
EXACT AANGEVEN WELKE VER-
WONDING DE PERS HEEFT
AARD VAN HET ONGEVAL
- WAAR : PLAATS ONGEVAL, ZO NAUW-
KEURIG MOGELIJK
- WANNEER : TIJDSTIP ONGEVAL
- HOE : GENOMEN MAATREGELEN KORT
VERMELDEN
- NB BIJ MEERDERE SLACHTOFFERS VOOR ELK
SLACHTOFFER **APART** DE DELEN **WIE** EN
WAT VERMELDEN, DE OVERIGE DELEN
KUNNEN VERVOLGENS EENMAAL WOR-
DEN VERMELD.

10.4 AFKORTINGEN UNPROFOR

AE	-	ARMED ELEMENTS
AOO	-	AREA OF OPERATIONS
AOR	-	AREA OF RESPONSIBILITY
BiH	-	BOSNIAN MUSLIM ARMY
BSA	-	BOSNIAN SERB ARMY
CA	-	CROATIAN ARMY
CFL	-	CEASE FIRE LINE
CFV	-	CEASE FIRE VIOLATION
CP	-	CHECK POINT
FRY	-	FORMER REPUBLIC of YUGOSLAVIA
FYROM	-	FORMER YUGOSLAVIAN REPUBLIC of MACEDONIA
HC	-	HERCEGOVINA CORPS (BOSNISCHE SERVEN)
HMG	-	HEAVY MACHINE GUN
HOS	-	BOSNIA CROATIAN PARAMILITARY
HVO	-	BOSNIA CROATIAN DEFENCE FORCES (CCD)
ICRC	-	INTERNATIONAL COMMITTEE of the RED CROSS
JNA	-	JUGOSLAVIAN NATIONAL ARMY
MMG	-	MEDIUM MACHINE GUN
OP	-	OBSERVATION POST
PA	-	PROTECTED AREA
PZ	-	PINK ZONE
RSK	-	REPUBLIC of SERBIAN KRAJINA
SA	-	SMALL ARMS
SMG	-	SUB MACHINE GUN
Srbska	-	BOSNIAN SERB "GOVERNMENT"
TDF	-	TERRITORIAL DEFENCE FORCE (SER- VISCH)
UNHCR	-	UNITED NATIONS HUMANITARIAN COMMISSION FOR REFUGEES
UNMO	-	UNITED NATIONS MILITARY OBSER- VER

UNPA - UNITED NATIONS PROTECTED AREA
Xing Pt - CROSSING POINT